

ΑΚΤΙΝΕΣ

Έτος 36ον

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1973

Άρθ. 344

ΜΙΑ ΘΑΙΜΜΕΝΗ ΝΕΟΛΑΙΑ

“Αν τὸ παράλογο εἰσχωρῆ σήμερα παντοῦ, πολλοὶ τὸ θεωροῦν σὰν ἕνα εὐτυχὲς ἀνοιγμα σ’ αὐτὸν τὸν κλειστὸ κόσμο.

Ὁ φοιτητὴς ἐπαναστατεῖ, καὶ δὲν ἦταν σὰν μία ἐπανάστασις τῶν ἐργατῶν γιὰ ἕναν κόσμο δικαιοτέρου, καλύτερου ὀργανωμένου, περισσότερο τακτοποιημένου, στὸν ὁποῖο θὰ μετεῖχε, ἀλλ’ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ κόσμου τοῦ ὀργανωμένου, τοῦ κατεστημένου, αὐτοῦ τοῦ ἀνθίσματος πραγμάτων καὶ καλοζωΐας, εἰδικότητων καὶ μηχανῶν.

Ὁ μαῦρος Ἀμερικανὸς ἐπαναστατεῖ, καὶ εἶναι ἕνας χεῖμαρρος ἄγριας λάβας ποῦ ξαφνικὰ πλημμυρίζει μία συνοικία, συχνὰ μαῦρων. Ὁ χίπυ ἐπαναστατεῖ μέσα στὴν ἔξαρσι ποῦ δημιουργεῖ ἡ δύναμις τῶν λουλουδιῶν, στὸ ὄνειρο ποῦ γεννοῦν τὰ ναρκωτικά, στὴ μουσικὴ ποῦ ὑπνωτίζει... Δὲν ὑπάρχει πρόγραμμα καὶ σκοπός. Συχνὰ κατηγόρησαν τοὺς νέους ὅτι δὲν ἔχουν σκοπὸ, πρόγραμμα. “Ὅταν οἱ φοιτηταὶ λέγουν «ὄχι» στὸ Πανεπιστήμιο, δὲν ἔχουν τίποτε τὸ καινούργιο, τὸ καθωρισμένο νὰ διατυπώσουν, κανένα σχέδιο τοῦ τί θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ Πανεπιστήμιο... «Τί ζητᾶτε;» Δὲν ξεύρουν τί ν’ ἀπαντήσουν: «Ὅλα ν’ ἀνατιναχθοῦν. — Μὰ, αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπάντησις, καὶ τὸ μέλλον...;». Ἐδῶ, ὅλα γίνονται διότι δὲν ὑπάρχει μέλλον.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΡΝΗΣΙΣ

Ζοῦν τὸ σήμερα. Ἀρπάζουν τὴ στιγμή. ΑΚΤΙΝΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1973

γμῆ, προσπαθώντας νὰ τὴν κάνουν ὅσον εἶναι δυνατὸν ὠραία, ἐλκυστικὴ, γοητευτικὴ. Ἄρνοῦνται τὶς «συνεπιειεῖς». Οἱ νέοι εἰσέρχονται σ’ ἕναν καινούργιο τρόπο ἐκφράσεως, ἕνα νέο στυλ βιώματος. Ἄρνοῦνται τὴν ἀσφάλεια καὶ τὴν πρόβλεψι. Ἄρνοῦνται τὴν προσπάθεια γιὰ νὰ φθάσουν κάποιον καθωρισμένο σκοπὸ. Ἄρνοῦνται τὸν «συνεπῆ» συλλογισμό. “Ὅλα αὐτὰ εἶναι ριζικὰ ζητοῦν νὰ φθάσουν τὴ ρίζα τοῦ κακοῦ — καὶ, βέβαιοι, ὅτι ὅλα στὸ τέλος θὰ ἐπανακτηθοῦν, δὲν προχωροῦν περισσότερο ἀπὸ τὸ τίποτε, βέβαιοι, ὅτι αὐτὸ τοῦλάχιστον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπανακτηθῆ ἀπὸ τὴν ἀθροιστικὴ μορφή τῆς κοινωνίας μας.

Εἶναι ἡ ἐπιθυμία νὰ μὴ βλέπουν μακρύτερα ἀπὸ τὴν παρούσα στιγμή, ἡ μεγαλη ἀρνησις στὸ κάθε τί ποῦ τοὺς προτείνεται. Πρέπει νὰ φέρουν στὸ τίποτε ὅ,τι ὑπάρχει, διότι, ὅ,τι ὑπάρχει, εἶναι ἡ καταπίεσις, ἡ ἀλλοτριώσις...

Ἀπὸ μία περίεργη ἀντιστροφή, ἰδοὺ ὅτι αὐτὲς οἱ ἀπελπισμένες προσπάθειες, αὐτὴ ἡ συμπεριφορὰ ποῦ μᾶς φαίνεται τόσο περίεργη καὶ παράλογη, αὐτὰ τὰ δακτυλίδια καὶ αὐτὰ τὰ περιδέρια, αὐτὰ τὰ ἰνδουϊστικὰ σήματα καὶ αὐτὰ τὰ μακρὰ ποικύματα, αὐτὰ τὰ κοκτέιλ Μολότωφ καὶ αὐτὲς οἱ συνωμοσίαι, αὐτὲς οἱ ἀρνήσεις καὶ αὐτὲς οἱ προσβολές, αὐτὰ τὰ μίσση καὶ αὐτὰ τὰ παραληρήματα, αὐτὸς ὁ ἐλεύθερος χωρὶς ἀγάπη ἔρωτος καὶ αὐτὴ ἡ ἀσυναρτησία τῶν μαζῶν ποῦ δὲν

έχουν άλλο δεσμό από τη μουσική, όλα αυτά τα καινούργια πράγματα που οι νέοι μάς ρίχνουν κατά πρόσωπο δεν είναι άκόμη παρά η καθαρή και άπλη άντανάκλασις τῆς γνωστῆς καταστάσεως. Ἐκεῖνο που τοὺς διακρίνει, καὶ αὐτοὺς, εἶναι ἡ ἀπουσία μέλλοντος.

Ἄρρωστοι ἀπὸ ἀπουσία μέλλοντος: ὅπως ὅλα τὰ ἄτομα αὐτῆς τῆς κοινωνίας, οἱ νέοι, οἱ μαῦροι, ρίχνονται σὲ κάτι που δὲν ὀδηγεῖ πουθενά. Ἄλλὰ, ἐνῶ ὁ μέγας που εὐρίσκεται σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι ἀρνεῖται νὰ τὴν ἰδῆ, διακρίνει μόνον τὴ θαθεῖα διαταραχὴ μέσα του, τὴν ἀπωθεῖ στὸ ἀσυνείδητό του, διαταράσσεται σοβαρὰ ἀπ' αὐτὴν, ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ παραδεχθῆ ὅτι δὲν ἐλέγχει τὸ μέλλον του, καὶ πολλαπλασιάζει τότε τὶς προβλέψεις, τὰ πρότυπα, τὶς ὀργανώσεις, τοὺς κανονισμούς, τὶς προοπτικὲς, τὰ μέτρα, τοὺς σχεδιασμούς, τοὺς προγραμματισμούς, ἰδοὺ ὅτι οἱ νέοι ἔχουν κάνει ξαφνικὰ νὰ ἐμφανισθῆ ἡ κατάστασις ὅπως εἶναι. Εἶχαν τὸ κουράγιο νὰ τὴ δεχθοῦν, νὰ τὸ εἰποῦν, ν' ἀναλάβουν ὅλες τὶς συνέπειες, νὰ ζοῦν δηλαδὴ χωρὶς μέλλον, νὰ ἐνεργοῦν χωρὶς σχέδιο, νὰ ὀργανώνουν συνεπῶς μόνον τὴ στιγμή που ζοῦν.

Ἡ μόνη διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἐνηλίκων χωρὶς μέλλον καὶ αὐτῶν τῶν νέων χωρὶς σκοπὸ εἶναι ὅτι οἱ πῶτοι προσπαθοῦν νὰ κρύβουν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους αὐτὸ που ζοῦν, οἱ δεῦτεροι τὸ ἐπιδεικνύουν χωρὶς νὰ ντρέπωνται καὶ τὸ κάνουν κανόνα ζωῆς.

Εἶναι πραγματικὰ παιδιὰ τῶν μεγάλων που ἐμεῖς εἴμαστε. Μᾶς ἀπέκλυψαν αὐτὸ που ἀποτελεῖ τὴ θαθεῖα μας κατάστασι. Φορεῖς τοῦ μέλλοντος, διότι εἶναι νέοι, διακηρύττουν ὅτι δὲν ἔχουν μέλλον, διότι οἱ πατέρες των ἔζησαν χωρὶς μέλλον. Καὶ τὸ ἔκαναν καύχημα, κατήγγησαν τὴ διάρκεια, βυθίστηκαν στὸ τώρα.

Ἄλλὰ, κυττάξτε τοὺς καλά, αὐτοὺς τοὺς νέους «μὲ τὸ μέτωπο στολισμένο μὲ λουλούδια», αὐτοὺς τοὺς φοιτητὰς που «αὐτοκαθαρίζονται» καὶ θέλουν

νὰ ἀνασκάψουν τὸν κόσμον γιὰ νὰ φυτρώσουν τέλος ἀπὸ τὰ εῤεῖπια ἀρετῆς. Εἶναι δυστυχισμένοι. Ἄς μὴ μιλάμε γιὰ κρίσι τῆς νεολαίας, αὐτὸ εἶναι πολὺ βιαστικὴ κριτικὴ. Κρίσις, γιὰ τὸν ἐνήλικον, εἶναι ὅταν ὁ γιὸς δὲν μοιάζῃ μὲ τὸν πατέρα του. Δεχθῆκαμε ἐν τούτοις ὅτι εἶναι ἀκριβῶς ἡ φανερὴ άντανάκλασις αὐτοῦ που εἴμαστε. Καί, ὅτι μᾶς κάνουν νὰ βλέπωμε αὐτὸ που ἀρνούμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμε. Μιλάμε ὅμως γιὰ κρίσι τῆς νεολαίας. Δὲν ὑπάρχει κρίσις, ὑπάρχει ἡ δυστυχία καὶ ἡ νεότης. Δυστυχία! Ἄλλὰ, ἐπὶ τέλους, ποτὲ δὲν ὑπῆρξαν τόσο εὐτυχεῖς. Οἱ ὠραῖες πανεπιστημιακὲς σχολές, οἱ ὑποτροφίες, τὰ ταξίδια, οἱ εὐκολιές ἐργασίας, ἡ πτώσις τῆς στάθμης τῶν ἐξετάσεων... τί θέλετε περισσότερο;

Καὶ τώρα προσπαθοῦμε νὰ τοὺς ἐξασφαλίσωμε διεξόδους, ἕνα εὐκόλον πέραςμα ἀπὸ τὴ φοιτητικὴ ζωὴ στὴ ζωὴ τῆς ἐργασίας — καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν σπουδῶν των, ὄχι πλέον ὑποτροφίες, ἀλλὰ μισθῶ... Ἄλλ' ἀκριβῶς, εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸ που ἐμεῖς εἴμαστε: ζοῦν τὸ ἀντίθετο ἀπὸ αὐτὸ που οἱ ὕλικὲς συνθήκες τοὺς καλοῦν νὰ ζήσουν, αἰσθάνονται ὅτι εἶναι χωρὶς μέλλον — ἢ μᾶλλον αὐτὸ τὸ μέλλον ἀπὸ στάχτες καταστρέφει αὐτὸ που τοὺς ἔχει δοθῆ σήμερα. Ζοῦν καὶ δὲν ζοῦν. Κυττάζουν μὲ τρόμον τὸν κόσμον που τοὺς προσφέρεται, δὲν τολμοῦν νὰ μποῦν σ' αὐτὸν καὶ δὲν αἰσθάνονται ποτὲ ἀρκετὰ δυνατοί, ἀρκετὰ ἔτοιμοι.

Ἐντείνουν τὴν ὑπεροψία των καὶ τὴν ἔπαρσί των ὅσο περισσότερον αἰσθάνονται ἀνασφάλεια, ὅσο περισσότερον τὴν ζοῦν, τὴν κρύβουν, μάταια προσπαθοῦν νὰ τὴν ἐλέγξουν.

Η ΠΙΚΡΙΑ ΚΑΙ Η ΦΥΓΗ

Τὴν πραγματικὴ κρίσι τῆς νεολαίας, τὴ βρίσκομε στὴν ἀύξανομένη ἔλλειψι προσαρμογῆς τῶν νέων, που τοὺς προσδιορίζομε μὲ τὸν ἀόριστον ὄρον τοῦ ἀπροσαρμόστου, μέσα στίς μασκαρά-

τες των, τὰ ναρκωτικά των, τὴ φυγὴ των, καὶ τὶς ὑπερβολές τῶν «ἀφιέρω-σεών» των. Δὲν εἴμαστε πλέον στὴν ἐποχὴ τῆς συνειδητῆς, ἐκουσίας ἀφιέρω-σεως σ' ἓνα κίνημα πού ἐξαιρεῖ τὶς ἀξίες καὶ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ δημι-ουργία μιᾶς καλύτερης κοινωνίας ἢ καλύτερων ἀνθρώπων. Γνωρίζουν τώ-ρα ὅτι τίποτε δὲν ὀδηγεῖ στὸ τίποτε, ὅτι ἡ ἀφιέρωσις των δὲν ἔχει περισ-σότερο νόημα ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα. Καὶ ὅτι ἡ προσπάθεια πού δὲν ἔχει νόημα δὲν μπορεῖ νὰ δώσῃ νόημα σὲ ὅτιδι-ποτε. Γνωρίζουν, ἢ πιστεύουν ὅτι γνω-ρίζουν, πού εἶναι τὸ ἴδιο. "Ὅπως οἱ μεγαλύτεροί των, ἔχουν συλληφθῆ στὰ δίκτυα θανασίμων ψευδαισθήσεων.

Καὶ νὰ τους, νέοι πού δὲν ξεύρουν πλέον νὰ γελοῦν χωρὶς ὑστεροβουλία, στὸ ὀρφικὸ παραλήρημα δὲν ξεύρουν πλέον νὰ παραδοθοῦν σὰν παιδιὰ στὴν εὐτυχία. Ἀφοῦ τὰ ἐξήντησαν ὅλα, ἀ-φοῦ ἐξαντλήθηκαν οἱ ἴδιοι, γενεὰ χορ-τασμένη ἀπ' αὐτὸ πού οἱ πατέρες των ἔζησαν πάρα πολύ, πιασμένοι ἀπὸ τὴν ἀπουσία ἱστορίας σ' ἓνα κόσμο πού δὲν εἶναι πλέον παρά ἱστορία, γηρα-σμένοι πρόωρα — μετὰ τὰ χαρακτηρισ-τικά των σκαμμένα ἀπὸ τὶς ὑπερ-βολικὲς ἐμπειρίες καὶ τὶς πικρὲς καὶ ἔντονες μεταστροφές, ἔτοιμοι νὰ ἐξορ-γισθοῦν μετὰ τὸ τίποτε· καινούργιοι ἔ-φηθοι πού σωρεύουν στὰ κανονικὰ δράματα τῆς ἡλικίας των καὶ στὴν ὑπεροψία τῆ διαρκῶς ἀνανεουμένη τῆς νεότητος, τὰ δράματα καὶ τὴν ὑπερο-ψία ἐνὸς κόσμου πού φοβῶνται καὶ δὲν γνωρίζουν παρά ἀπὸ ὅ,τι ἀκοῦνε καὶ ἀπὸ τὶς ὑπέρογκες ἀπαιτήσεις του ἀπ' αὐτούς. Τότε φεύγουν.

Στ' ὄνειρο, στὴ μεταμφίεσι, στὸ κλεί-σιμο στὸ δικὸ τους κύκλο, τὰ ναρκω-τικά καὶ τὴν ἐπανάστασι, τὸ δρόμο καὶ τὴ σπατάλη, φεύγουν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ φυγὴ δὲν εἶναι ποτὲ ἡ σκληρὴ καὶ ἐκούσια ἐμπειρία, ἢ καθαρὰ ἀτομικι-στικὴ τοῦ Rimbaud, τοῦ Monfreid, τοῦ Nizan... Εἶναι ἡ αὐτοεγκατάλειψις, ἢ παραίτησις μιᾶς μάζας. Ἐκφράζουν μετὰ τὴ στάσι των τὴν ἀντίφασι τοῦ κό-σμου, στὸν ὁποῖο δὲν κατορθώνουν νὰ

ἐνταχθοῦν καὶ τὸν ὁποῖο ἀποδοκιμά-ζουν.

ΤΟ ΜΗΔΕΝ ΤΗΣ ΑΠΕΛΠΙΣΙΑΣ

Φεύγουν, ἀλλὰ δὲν ἀποζητοῦν παρὰ τὴν ἔνταξι των. Προσβάλλουν τὸν ἐνή-λικο, ἀλλὰ περιμένουν νὰ ἴδουν τὴν αὐθεντία στὸ πρόσωπό του. Εἶναι ἄ-γρια ἀπομονωτικοί, καὶ τελειῶς ἀγε-λαῖοι. Θέλουν νὰ ζοῦν ὠλοκληρωμένα, καὶ υἱοθετοῦν στάσεις αὐτοκτονίας. Εἶναι πολὺ χαϊδεμένοι, καὶ ζοῦν ὅλες των τὶς ἐμπειρίες μ' ἓναν τρόπο σὰν νὰ κατηγοροῦν καὶ νὰ παραιτοῦνται. Καὶ οἱ ἀντιφάσεις συγκεντρώνονται ἀκριβῶς σ' ἓνα μόνον τύπο: εἶναι χω-ρὶς ἐλπίδα. Σ' αὐτὸ ἀκριβῶς καταλή-γουν ὅλα.

Ἡ ἀπουσία τῆς ἐλπίδος εἶναι τὸ κλειδί πού ἐπιτρέπει νὰ ξανασυλλά-βωμε ἀπὸ ἓνα κοινὸ σημεῖο τὰ αἰσθή-ματα καὶ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ συγ-χρόνου ἀνθρώπου γενικῶς, καὶ τοῦ ἐφήβου πού εἶναι ὁ ἴδιος αὐτὸς ἄνθρω-πος σὲ ἐξημμένη καὶ ἐκρηκτικὴ μορ-φή, σὲ κατάστασι φαντασιοπληξίας. Καὶ εὐρίσκομε τελευταία ἐκφρασι αὐ-τῆς τῆς καταστάσεως στὸν πολλαπλα-σιασμὸ τῶν αὐτοκτονιῶν..., τῶν πολ-λῶν αὐτοπυρπολήσεων νέων. «Ἡ ἀπό-φασίς των νὰ πεθαίνουν, γεννᾶται ἀπὸ τὴ θέλησι ν' ἀντιτάξουν στὸ ἀπόλυτο τοῦ κακοῦ, σὲ μία κοινωνία ἀθερά-πευτα ἄρρωστη, τὸ ἀπόλυτο τῆς κα-θαρότητος μιᾶς ζωῆς πού προτιμᾷ τὸ μηδέν, μὴ βλέποντας πιά ἄλλο δρόμο πρὸς τὴν ἁρμονία καὶ τὴν ἀγάπη. Διαμαρτυρία τῆς συνειδήσεως ἐναν-τίον ἐνὸς πολιτισμοῦ πού χλευάζει τὶς ἀξίες τοῦ πνεύματος καὶ γι' αὐτὸ πρᾶξις μιᾶς πίστεως ἰδεαλιστικῆς καὶ ἄρνησις στὴν ἐλπίδα νὰ τὶς ὑπηρετήσῃ μετὰ τὴ δρᾶσι καὶ τὴ ζωῆ, καὶ γι' αὐτὸ συναίνεσις στὴν ἱστορικὴ ἀποτυχία τῶν ἀνθρώπων...», γράφει ὁ P. H. Simon. Ἴσως ἔχει δίκιο.

Ἄλλὰ, πρὸ πάντων, εἶναι ἡ πρᾶξις αὐτοῦ πού φέρει ἓνα πολὺ βαρὺ φορ-τίο, ἢ ὁμολογία τοῦ ὁποῖου εἶναι ὁ φόβος μαζὶ μετὰ τὸ συναίσθημα ὅτι

Η ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ

Ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ δοῦμε τὴν Πατρίδα μας κάτω προσεκτικά. Ἔτσι θὰ φωτισθοῦμε ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολία, πού ἐκπέμπει, καὶ θὰ πάρομε δύναμι, ὥστε νὰ νικήσωμε τὴν φθορά, πού φέρνει καμμιά φορὰ ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος. Γιατί εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ Ἑλλάδα ἀνέκαθεν εἶναι ἡ χώρα τῆς νίκης. Κατὰ συνέπειαν, ἐφ' ὅσον βγήκαμε ἀπ' τὰ σπλάγγχνα τῆς, ἔχομε ὄλο τὸ δικαίωμα, μὰ καὶ τὴν ὑποχρέωσι συνάμα, νὰ πάρομε ἀπ' τὴν ἴδια ὅ,τι μᾶς χρειάζεται, γιὰ ν' ἀναδειχθοῦμε ἀντάξια τέκνα τῆς. Ἀπ' τὸν πόλεμο τοῦ 1940 ἐπὶ παραδείγματι μποροῦμε νὰ δανεισθοῦμε τὸ μεγαλεῖο τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἀπ' τὸν πολιτισμὸ τῆς ἀρχαιότητος τὴν κλασσικὴ τῆς παιδεία ἀπ' τὴ διεθνῆ τῆς προβολὴ τὴν ἐπιβλητικὴ τῆς γοητεία· κι' ἀπ' τὴ γενναία τῆς καρδιά τὴν ἀθάνατη ψυχὴ τῆς. Ἔτσι θάμαστε οἱ Ἕλληνες, πού θὰ ἐμπνεώμαστε ἀπ' τὴν Πατρίδα μας καὶ μάλιστα ἀπὸ τὶς νῆες τῆς. Ἄς δοῦμε ἐπομένως μὲ κάθε δυνατὴ συντομία τὴν Ἑλλάδα μας ὡς πρωτοπόρο μέσα στὴν ὁμορφιά πού τῆς χάρισε ὁ Δημιουργός, μέσα στὴν ἱστορία πού ἔγραψε μὲ τὸ αἷμα τῆς, μέσα στὸν πολιτισμὸ πού συνύφανε μὲ τὸ πνεῦμα τῆς, μέσα στὴ διεθνῆ προβολὴ πού τὴν ἔταξε ἡ φύσις τῆς

καὶ μέσα στοῦ ψυχικὸ κλίμα πού τῆς ἐξασφαλίζει κάθε ἐπιτυχία.

Πρῶτον λοιπόν, ἡ Ἑλλάδα εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ ὁμορφες χώρες τοῦ κόσμου. Δὲν εἶναι φράσις ἑλληνικὴ αὐτὴ. Τὸ λένε καὶ τὸ γράφουν οἱ ξένοι, πού τὴν γνώρισαν. Καὶ δὲν εἶναι ψέματα. Ἡ Πατρίδα μας ἔχει πολλὰς ὁμορφιές, ὄχι τεχνικὰς, ἀλλὰ φυσικὰς, βγαλμένες κατ' εὐθειαν ἀπ' τὸ ἐργαστήρι τοῦ Θεοῦ. Τὴν σκεπάζει ἓνα κατακάθαρος γαλανὸς οὐρανὸς καὶ τὴν φωτίζει ἓνας χρυσόλευκος λαμπρὸς ἥλιος. Τὴν ἐπιστέφουν ἐπιβλητικὰς βουνοκορφές καὶ τὴν διαρρέουν ἡσυχὰ ποτάμια. Τὴν στολίζουν πυκνόφυτα δάση καὶ τὴν περιβάλλουν δαντελωτὰ ἀκρογιάλια. Τὴν πλένουν γαλάζιες θάλασσες καὶ τὴν πλαισιώνουν πολυάριθμα ὠραῖα νησιά. Καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ ἔχει σὰν πολύτιμα μαργαριτάρια ἓνα πλῆθος ὀλόκληρο ἀπὸ ἀρχαῖες πόλεις καὶ βυζαντινὰς ἐκκλησίαις, πού τὴν ὁμορφαίνουν ἀκόμα πιὸ πολὺ καὶ τὴν κάνουν ν' ἀκτινοβολῆ μιὰ γοητεία, πού θὰ τὴν ἤθελε κάθε ἄλλη χώρα. Κρήτη, Ρόδος, Μυστράς, Ὀλυμπία, Ἀθήνα, Κέρκυρα, Ἰωάννινα, Με-

ἀπορρίπτεται ἀπὸ ὄλους. Πῶς οἱ νέοι, μὲ τὴν εὐαισθησία των, τὴν μεταφορὰ στοῦ ἀπόλυτο κάθε ἐμπειρίας, θὰ μποροῦσαν ν' ἀντισταθοῦν στὴ συντριπτικὴ πίεσι τῶν τραγικῶν εἰδήσεων, στὸ μέσον τῶν ὁποίων ὁ μέγας δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιζήση παρὰ ἀντιτάσσοντας τὸν ὄγκο τῆς ἀδιαφορίας του, τὴν πείρα ἑνὸς παρελθόντος πού ἔπαυσε νὰ ἔχη μέλλον, τὴ σύγχυσι μεταξὺ αὐ-

τοῦ τοῦ μέλλοντος καὶ μιὰς ἱστορίας, τὸν περισπασμὸ μιὰς συναρπαστικῆς ἐργασίας...; Τὰ ὅπλα γιὰ τὸ μηδέν, ὁ ἐφηβος δὲν τὰ ἔχει, δὲν μπορεῖ νὰ κρυφτῆ γιὰ τὴν ἔλλειψι τῆς ἐλπίδος, πεθαίνει. Ποιὸς καὶ πότε ἐπὶ τέλους θὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνη γιὰ νὰ δείξη τὸ δρόμο τῆς ζωῆς;

JACQUES ELLUL

τέωρα, Καστοριά, Θεσσαλονίκη, Χαλκιδική, Καβάλα, Ἀλεξανδρούπολις, εἶναι λίγα ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα, πὺν μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ τὰ καλύτερα ὄλου τοῦ κόσμου. Ἐπομένως δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ὅτι ἡ Πατρίδα μας εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ ὁμορφες χώρες τῆς γῆς.

Δεύτερον, ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἡ χώρα τῆς νίκης. Ὑπάρχουν μερικὲς σελίδες τῆς ἱστορίας, πὺν παρουσιάζουν τὴν Πατρίδα μας ἠττημένη. Ὅταν ὅμως τὶς προσέξωμε καλά, θὰ διαπιστώσωμε πὺς οἱ λίγες ἡττες, πὺν ἔχει στὸ παθητικὸ τῆς, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἀλλάζουν καὶ μεταβάλλονται σὲ νίκες. Σχεδὸν πάντοτε ἡ Ἑλλάδα ἀποδεικνύεται νικήτρια. Ποὺς δὲν θυμάται ἀπ' τὸ σχολεῖο τοῦς Ἑλληνοπερσικοῦς πολέμους τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς; Κατ' ἐπανάληψιν οἱ Πέρσαι, μὲ ἑκατοντάδες χιλιάδες στρατιωτῶν ἐκστρατεύουν ἐναντίον τῆς Πατρίδος μας. Ἀλλ' οἱ πρόγονοί μας τοῦς κατατροπώνουν κυριολεκτικά. Στὸ ἔξῃς πιά κανένας δὲν τολμάει νὰ τὴν πειράξῃ, μὲχρις ὅτου πολλὰ χρόνια πιὸ ὕστερα ἐμφανίζονται στὸ θέατρο τὸν ἐπιχειρήσεων οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι, ἐπωφελοῦμενοι ἀπ' τοῦς ἐμφυλίους πολέμους τῶν Ἑλλήνων, τὴν θέτουν ὑπὸ τὴν ἐξουσία τους. Ἀλλὰ κατὰ τὸν ποιητὴ ἡ Ἑλλάδα στὴν πραγματικότητα νίκησε τὸν ἄγριο κατακτητὴ. Διότι, μὲ τὴν πνευματικὴ δύναμι πὺν διαθέτει, ἐπιδρᾷ στοῦς Ῥωμαῖους καὶ δὲν εἶναι ὑπερβολή, ἂν ποῦμε ὅτι τοῦς ἐξελληνίζει καὶ σιγά-σιγά, χωρὶς ἐπανάστασεις καὶ πολέμους, δημιουργεῖ τὴν ἀπέραντη ἑλληνορωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, πὺν ἀργότερα τὴν ξεκαθαρίζει καὶ αὐτὴν ἀπὸ κάθε στοιχεῖο Ῥωμαϊκὸ καὶ τὴν κάνει καθαρὰ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Κι' ὅταν στοῦς βυζαντινοῦς χρόνους κάνουν τὴν ἐμφάνισί τους στὰ σύνορα οἱ Γότθοι, τοῦς διώχνουν μακρὰ, ἐξασφαλίζοντας ἔτσι τὴν ἐλευθερία τῆς γιὰ πολὺν καιρὸ. Βέβαια ὕστερότερα ἔρχονται ἐναντίον τῆς καὶ οἱ Σλάβοι. Μὰ καὶ αὐτοῦς τοῦς συντριβεῖ. Μένουν ἀνεξίτηλα χαραγμένες στὴ μνήμη μας οἱ νίκες τοῦ Βουλγαροκτόνου, πὺν συνέτριψαν τοῦς Βουλγάρους, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν σῶνει καὶ καλά νὰ κατεβοῦν στὸ Αἰγαῖο. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ χρόνια κυλοῦν,

οἱ αἰῶνες περνοῦν καὶ ἔρχεται ἡ ἸΕ' ἑκατονταετηρίδα πὺν παραδίνει τὴν νοτιοανατολικὴ Ἑυρώπη στὰ χέρια τῶν Ὀσμανιδῶν. Τετρακόσια χρόνια μένει κάτω ἀπ' τὸν τουρκικὸ ζυγὸ τὸ Ἔθνος μας. Καὶ θὰ περίμενε κανένας νὰ σῆσῃ ἐντελῶς ἀπ' τὸ χάρτη τῆς Ἰφρηλίου. Ἀλλ' ὄχι. Τὸν ΙΘ' αἰῶνα ξεπετάγεται μέσα ἀπ' τὸ αἷμα τῶν παιδιῶν του, ὅπως ὁ φοίνικας μέσα ἀπ' τὴν στάχτη του. Ποὺς δὲν θαυμάζει τὰ κατορθώματά του; Ποὺς δὲ συγκινεῖται ἀπ' τὸ Κοῦγγι; Ποὺς δὲ χειροκοτεῖ τὸ Γέρο τοῦ Μωριά γιὰ τὴ νίκη του στὰ Δεσβενάκια; Ποὺς δὲν πανηγυρίζει γιὰ τὴ λευτεριά, πὺν βγῆκε ἀπ' τὰ κόκκαλα «τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά»; Κι' ἀκολουθεῖ ἡ ἀναδημιουργία. Πέφτει μὲ τὰ μούτρα ἡ Νέα Ἑλλάδα, γιὰ νὰ φτειάξῃ τὸ καινούργιο κράτος. Τρέχει καλπάζοντας, γιὰ νὰ προφτάσῃ τὸν πολιτισμὸ, πὺν δὲν εἶναι ἄλλος, παρὰ ὁ δικὸς τῆς, πὺν τῆς τὸν πῆραν κατὰ τοῦς χρόνους τῆς σκλαθιάς οἱ ἄλλοι. Καταβάλλει προσπάθειες, παλεύει, ἀγωνίζεται. Μὰ οἱ ἐχθροὶ τῆς, πὺν τὴν παρακολουθοῦν, φροῶντας συνήθως τὴ μάσκα τῆς φιλίας, βοῖσκουν ἀφορμὲς καὶ τῆς φέρνουν προσκόμματα. Κι' ὅταν βλέπουν πὺς στὴ γκρέκικη ἐξυπνάδα δὲν περνοῦν οἱ πονηριές, τῆς κηρύττουν ἀνοικτὰ τὸν πόλεμο. Ἐτσι στὶς 28 Ὀκτωβρίου 1940 οἱ Ἰταλοὶ ζητοῦν νὰ τοῦς δώσῃ «γῆν καὶ ὕδωρ». Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀποκρούει τὸ ἀδιάντροπο αὐτὸ θράσος μὲ τὸ ἱστορικὸ «ΟΧΙ», διατάσσουν τὰ τάνκς καὶ τὰ ἀεροπλάνα τους νὰ ξεράσουν ὅλη τὴ φωτιά τους ἐπάνω στὸ κορμί τῆς. Μὰ ἡ Ἑλλάδα δὲν κάμπτεται. Ὁρθώνει τὴν ἀλύγιστη ψυχὴ τῆς καὶ γράφει σελίδες δόξης στὴν Πίνδο, στὴν Κορυτσά, στὸ Τεπελένι, σ' ὄλο τὸ μέτωπο. Ἡ νίκη εἶναι δικιά τῆς. Οἱ ἀντίπαλοὶ τῆς καταισχύονται. Οἱ σύμμαχοί τῆς πανηγυρίζουν. Εἶναι πασίγνωστο πιά αὐτὸ πὺν εἶπε ὁ στρατάρχης Γιάν Σμάτς: «Ἐως τώρα λέγαμε ὅτι οἱ Ἕλληνες πολεμοῦν σὰν ἥρωες. Τώρα θὰ λέμε ὅτι οἱ ἥρωες πολεμοῦν σὰν Ἕλληνες». Καὶ ὁ Ἀγγλος πρωθυπουργὸς Οὐίνστον Τσῶρτσιλ: «Ὁ μικρὸς λαὸς τῆς Ἑλλάδος ἔσωσε τὴ μάχη τῆς Ἑυρώπης». Μὲ ἄλλα λόγια, ἐκεῖνο πὺν δὲν μπόρεσαν νὰ ἐπιτύχουν ὄλοι μαζί οἱ σύμμαχοι, δηλαδὴ νὰ νικήσουν ἂ-

μέσως τὸν Ἄξονα, τὸ πέτυχε ἢ μικρὴ Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήσσει. Διότι δὲν ἦταν δυνατόν νὰ γίνῃ ἀλλοιῶς. Ἀφοῦ ἡ Πατρίδα μας πάντοτε νικούσε, δὲν μπορούσε παρὰ καὶ τώρα νὰ νικήσῃ.

Τρίτον, ἡ Ἑλλάδα δικαιοῦται τὸ προβάδισμα στὸν πολιτισμό. Συνηθίζομε σήμερα νὰ θαυμάζομε τὸν εὐρωπαϊκὸ ἢ ἀμερικανικὸ πολιτισμό. Ὁ καθένας ὅμως καταλαβαίνει ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ κάτι ποῦ ἐξ ἀρχῆς ἐδημιούργησε ἡ Εὐρώπη ἢ ἡ Ἀμερική. Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς στὴ βάση του εἶναι ἑλληνικὸς. Τὸν γέννησε ἡ Ἑλλάδα καὶ τὸν πρόβαλε ἡ Ἑλλάδα. Ἀλλὰ, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἦταν δεμένοι χειροπόδαρα κατὰ τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, πῆραν τὸν πολιτισμὸ μας οἱ ξένοι καί, ἐλεύθεροι ὅπως ἦταν, τὸν ἔπασαν στὰ ἔργαστήριά τους. Ἄλλ' ἢ Ἑλλάδα εἶναι πασίγνωστη γιὰ τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ τῆς. Σὲ ὅποια-δήποτε γωνιά της κι' ἂν πᾶμε, θὰ βροῦμε πολλὰ λείψανα, ποῦ μιλᾶνε γιὰ ἓνα λαμπρὸ παρελθόν. Ἡ Ἀκρόπολις εἶναι τὸ μνημεῖο ἐκεῖνο ποῦ φτειάχτηκε βέβαια ἀπὸ πέτρα, ἀλλὰ στηρίχτηκε στὰ πιὸ ὠραῖα ἰδανικά τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ Ἀριστοτέλης εἶναι ὁ σοφός, ποῦ, παρ' ὅλο ποῦ πέρασαν, ἀφ' ὅτου ἔζησε, εἴκοσι τέσσερεις αἰῶνες, δὲν ἔχει μέχρι τῆς ὥρας τὸν ὁμοίό του. Ἀπέραστος λοιπὸν ὁ πολιτισμὸς τῶν ἀρχαίων προγόνων μας. Ἀπροσπέραστος ὁμως εἶναι κι' ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς. Μὲ κέντρο τὴν Πόλι, ἀκτινοβολεῖ ἀνὰ τὸ στερέωμα χίλια δόκλιτρα χρόνια καὶ φωτίζει τὸν κόσμον ὅλο. Τί νὰ πρωτοθαυμάσῃ κανένας ἐδῶ; Τὴν ὀργάνωσι, τὴ διπλωματία, τὴν ἀσφάλεια, τὸ ἐμπόριο, τὰ γράμματα, τὴν τέχνη; Τί; Κάθε γωνιά, ἀκόμα καὶ οἱ βουνοπλαγιές, ὅλα στολίζονται μὲ τ' ἀριστουργήματα τῶν πύργων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν, ποῦ καὶ σήμερα προκαλοῦν τὸ δέος. Μὰ δὲν εἶναι μονάχα αὐτά. Ἡ Ἑλλάδα καὶ σήμερα ἔχει ἀξιόλογο πολιτισμό. Εἶναι ἀλήθεια πὼς τῆς λείπουν οἱ οὐρανοξίστες καὶ οἱ ὑπερατομοβόμβες καὶ τὰ διαστημῶπλα καὶ ὅλα τὰ ὅμοια. Ἐχει ὅμως γιὰ ἀντίβαρο, ποῦ μάλιστα ἀξίζει περισσότερο, τὸν ἑλληνοχριστιανικὸ πολιτισμό. Στὴν ἐ-

ποχή μας, ποῦ ἡ ὕλη παραμερίζει τὶς ἀξίες καὶ διαταράσσει τὴν ἰσορροπία τοῦ κόσμου, χρειάζεται ἓνας πολιτισμὸς, ποῦ ν' ἀποπνέῃ τὸ ἄρωμα τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ τελευταῖο ἔχει ὁ πολιτισμὸς τῆς Πατρίδος μας σὰν κύριο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα. Γι' αὐτό, κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν ὄλων τῶν πραγματικῶν σοφῶν, ἡ Ἑλλάδα ἔχει τὸ προβάδισμα καὶ στὸν πολιτισμὸ, ἀφοῦ κρατᾷ στὰ χέρια τῆς ὄχι τὴν ὕλη ποῦ φθείρεται, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ποῦ ζῆ αἰώνια.

Τέταρτον, ἡ Ἑλλάδα ἐρχεται πρώτη καὶ στὸ διεθνῆ ἐκπολιτιστικὸ στίβο. Παντοῦ, ὅπου κι' ἂν πᾶ κανένας, στὸ ἐξωτερικὸ, ἀκούει νὰ μιλᾶνε συχνὰ γιὰ τὴν Πατρίδα μας. Καὶ στὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ στὰ γυμνάσια καὶ στὰ πανεπιστήμια καθημερινῶς ἀναφέρονται τὰ ὄνματα τῶν σοφῶν τῆς ἀνθρωπότητος, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν πρώτη θέσι κατέχουν οἱ Ἕλληνες. Καὶ ἡ παρουσία τοῦ ζωντανοῦ, τοῦ ἐμψύχου ἑλληνικοῦ στοιχείου εἶναι καθολικὴ. Ἀπ' τὰ πολλὰ παλιὰ χρόνια βλέπομε τοὺς Ἕλληνας νὰ διασχίζουν τὶς θάλασσες σ' ἀνατολὴ καὶ δύσι καὶ νὰ στήνουν σὲ ὅλα τὰ παράλια γύρω ἀπ' τὴ Μεσόγειο, τὶς περιφημῆς ἑλληνικῆς ἀποικίες. Καί, χωρὶς νὰ παρακινῶνται ἀπὸ τὸ σημερινὸ ἱμπεριαλιστικὸ πνεῦμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἀναδείχνουν τὶς ἀποικίες αὐτῆς λαμπρὰ κέντρα, ποῦ μεταδίδουν τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ καὶ στοὺς ἄλλους λαούς. Ἀργότερα, κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴ, παίρνουν τὸ ραβδί τοῦ ἱεραποστόλου κι' ὀργώνουν τὴν Εὐρώπη, τὴν Ἀσία καὶ τὴν Ἀφρική, γιὰ νὰ μεταδώσουν τὴν νέα, τὴν ἀληθινὴ, τὴ μοναδικὴ θρησκεία, τὸν Χριστιανισμὸ, ἐπιτελῶντας συγχρόνως καὶ τὸ ἔργο τῆς ἐξημερώσεως καὶ τοῦ ἐκβαρβαρισμοῦ. Δικαιολογημένα θὰ θυμηθῆ κανένας ἐδῶ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, ποῦ εἶπε γιὰ τὸ ἔθνος μας, ὅταν πῆγαν οἱ Ἕλληνες νὰ τὸν ἰδοῦν: «Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῆ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Καὶ ἡ πρωτοπορία αὐτὴ συνεχίστηκε καὶ συνεχίζεται. Κάτω ἐκεῖ στὴ Μαύρῃ Ἠπειρο, ποῦ οἱ ἄνθρωποι ἀπηύδησαν ἀπ' τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἄλλων, ἀκούγεται μιὰ φωνή, ποῦ ἀπευθύνεται πρὸς

τὴν Ὁρθόδοξο Ἑλλάδα καὶ λέγει: «Διαβάσα βοήθησον ἡμῖν». Ἦδη μιὰ ομάδα ἀπὸ Ἑλλήνας ἔσπευσε καὶ προσφέρει τὰ φῶτα τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ δὲν συμπληρώθηκε ἓνα ἔτος ἀπὸ τότε ποῦ ὁ πρῶτος νεοἝλληνας ἱεραπόστολος π. Χρυσόστομος Παλασαραντόπουλος ξεψύχησε ἀνάμεσα στὰ μαῦρα πνευματικά του παιδιά, ἀφοῦ ἐργάστηκε μιὰ δλόκληρη δωδεκαετία καὶ στερέωσε τὴν Ὁρθοδοξία στὶς καρδιές χιλιάδων Ἀφρικανῶν. Τὰ ἴδια φῶτα τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ προσφέρουν καὶ ἄλλοι Ἑλληνες σὲ ἄλλα μέρη. Καὶ ὅλοι αὐτοὶ μὲ τὴ φιλοπατρία τους καὶ τὴν αὐτοθυσία τους ἀνεβάζουν τὴν Ἑλλάδα μας ψηλά καὶ τὴν τοποθετοῦν στὴν πρώτη θέσι μέσα στὴν κονίστρα τῆς διεθνoῦς ἱστορικῆς προβολῆς.

Πέμπτον, ἡ Ἑλλάδα ὑπερέχει καὶ ἐστὶν ἡ ψυχὴ. Δὲν ξέρω πόσοι τὸ καταλαβαίνομε αὐτό. Ὅμως εἶναι γεγονός. Ἐνας ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ζήση, πρέπει νὰ ἔχη μέσα του ψυχὴ. Κι' ἓνα κράτος, γιὰ νὰ σταθῆ, εἶναι ἀνάγκη νὰ στηρίζεται κάπου. Καὶ ἡ Πατρίδα μας, ποῦ ἀνέκαθεν μεγαλουργεῖ, ἔχει κάτι, ἔχει τὴ δική της ψυχὴ. Τί ἀκριβῶς εἶναι αὐτό, δὲ μπορεῖ νὰ τὸ πῆ ἡ γλῶσσα. Πάντως ὑπάρχει καὶ στὸν κορμὸ τῆς ξηρᾶς καὶ στὸν κόκκο τῆς ἄμμου εἶναι καὶ στὴ σταγόνα τῆς κλειψύδρας καὶ στὸ πέλαγος τοῦ Αἰγαίου τὸ θρόσκομε καὶ στὸν καθένα Ἑλληνα χωριστὰ καὶ σὲ ὅλους μαζί. Καὶ συνδέεται μὲ τὴν αἰωνιότητα. Δὲν εἶναι ἐποχιακό. Εἶναι τὸ ἴδιο ἀπ' τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους μέχρι καὶ τούτῃ τῇ στιγμή. Δὲν ἀλλάσσει, δὲν φθείρεται, δὲν ἐξαφανίζεται. Κι' ὁ σκοπὸς του; Νὰ συνέχῃ τὴ φυλὴ, νὰ φυλάττῃ τὴν ἐθνικὴ συνείδησι, νὰ συνδέῃ τὰ μέλη, νὰ παροτρύνῃ σὲ ἔργα ἐκπολιτιστικά, νὰ πυρπολῆ τὸν ἐνθουσιασμό, νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἐλευθερία, νὰ δημιουργῆ ἦρωας, νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴ νίκη. Αἶ αὐτό, ποῦ ἔχει ἡ Ἑλλάδα, δὲν τὸ ἔχει κανένα ἄλλο ἔθνος. Θὰ τὸ καταλάβωμε καλύτερα, ἂν ξαναφέρωμε στὴ μνήμη μας τὸ θαῦμα τῆς Ἀλβανίας. Εἶπε κάποιος πὼς «ἐκεῖ, στὸν ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο, ξανάζησαν οἱ μαχηταὶ τοῦ Μαραθῶνος». Σωστά. Ἀλλὰ τὸ πιὸ σωστὸ θάταν, ἂν λέγαμε πὼς στὸν

πόλεμο τοῦ 1940 πολέμησε ἡ ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος. Διότι τί ἦταν ἐκεῖνο ποῦ ἔκαμε τοὺς Ἑλλήνας νὰ νικήσουν; Ὁ πολὺς στρατός; Ὁ τέλειος ἐξοπλισμός; Ἡ ἐξωτερικὴ βοήθεια; Τίποτα ἀπὸ ὅλα αὐτά. Διότι ὅλα ἔλειπαν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὴ νίκη τὴν ἔδωσε — τὸ ξαναλέμε — ἡ ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἄν μιὰ τέτοια ψυχὴ εἶχε καὶ ἡ Ἰταλία, ἀσφαλῶς, ἀφοῦ διέθετε περισσότερο στρατό, μὲ σύγχρονο ἐξοπλισμό, θὰ ἔπρεπε νὰ νικήσῃ. Ἀλλὰ δὲν εἶχε, ὅπως δὲν ἔχει καὶ κανένα ἄλλο ἔθνος. Φαίνεται ὅτι εἶναι προνόμιο, δοσμένο ἀπ' τὸ Θεὸ μονάχα στὴν Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ μονάχα αὐτὴ εἶναι ἀνάμεσα σὲ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς Ἱερῆς Χώρας τῆς Νίκης.

★ ★ ★

Ἄς συνοψίσωμε τὰ ὅσα εἶπαμε, γιὰ νὰ κλείσωμε τὸ θέμα μας. Παίροντας ἀφορμὴ ἀπ' τὴν ἐθνικὴ μας γιορτῆ, ρίψαμε μιὰ προσεκτικὴ ματιὰ στὴν Πατρίδα μας. Ὁ ἰσορροφίης τῆς εἶναι θαυμάσιος ὁ οὐρανὸς τῆς, τὰ βουνὰ τῆς, οἱ κάμποι τῆς, τ' ἀκρογιάλια τῆς, ἡ θάλασσά τῆς, τὰ νησιά τῆς, τὰ πάντα. Ἡ ἰστορία τῆς μεγαλειώδης τοῦς πολέμους κατὰ τῶν Περσῶν, τῶν Ρωμαίων, τῶν Γόθων, τῶν Σλάβων, τῶν Τούρκων, τῶν Ἰταλῶν, κατὰ κανόνα κερδίζει τὸ στεφάνι τῆς νίκης. Ὁ πολιτισμὸς τῆς ἐξαίρετος ἡ Ἀκρόπολις, ὁ Ἀριστοτέλης, ἡ Κωνσταντινούπολις, ὁ Φώτιος, ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς, φωτίζουν δλόκληρη τὴν οἰκουμένη. Ἡ διενότης τῆς ἰστορικῆς προβολῆς μεγάλῃ οἱ ἀποικίες τῶν ἀρχαίων, ἡ ἱεραποστολὴ τῶν Βυζαντινῶν, οἱ σύγχρονοι Ἑλληνες τῆς διασπορᾶς, τῆς παρέχουν μιὰ ἰδιαίτερη τιμὴ. Τέλος, ἡ ψυχὴ τῆς ὑπέροχῃ ἐνάρετη, γενναία, ἀθάνατη, τῆς φέρνει πάντα τὴ νίκη καὶ τὴν ἀνεβάζει ψηλά, καθιστῶντάς τὴν τηλαυγῆ τῆς οἰκουμένης φάρο. Αὐτὴ εἶναι ἡ Χώρα μας. Αὐτὴ εἶναι ἡ Πατρίδα μας. Αὐτὴ εἶναι ἡ Ἑλλάδα μας. Ἄς τὴν κλείσωμε βαθειὰ μέσα στὴν καρδιά μας, γιὰ νὰ νοιώσωμε κατὰ τὸν ποιητὴ τὸ μεγαλεῖο τῆς νὰ πλημμυρίσῃ τὴν ὑπαρξί μας.

ΑΡΙΣΤΟΔ. ΖΑΓΚΑΣ

«ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ»

Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ Η ΑΠΟΞΕΝΩΣΙΣ ΤΩΝ

Τὸ θέμα τῆς πειθαρχίας τῶν σημερινῶν παιδιῶν, ἰδιαίτερα εἰς τοὺς γονεῖς των, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ δύσκολα καὶ πιὸ κρίσιμα σημεῖα τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς οἰκογενείας.

Εἶναι ἀρκετὸν νὰ τεθῆ ἀπλῶς τὸ θέμα τῆς πειθαρχίας διὰ νὰ ἐμφανισθῆ ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ φλέγοντα προβλήματα, τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζομεν πῶς ν' ἀντιμετωπίσωμεν. Παράπονα θ' ἀκουσθοῦν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη διὰ νὰ μᾶς πείσουν, ὅτι τὸ πρόβλημα εἶναι δύσκολον καὶ λόγῳ τῆς ἰδιοτυπίας του καὶ λόγῳ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν καιρῶν.

Ἴσως εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς λέξεως πειθαρχία νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν νοῦν ἡ σκέψις ὅτι ἡ πειθαρχία εἶναι κάτι τὸ ἀπλοῦν. Ὁ μεγαλύτερος ὑπαγορεύει μίαν ἐντολήν καὶ ὁ μικρότερος ὑποχρεοῦται νὰ τὴν ἀκολουθῆ. Πολὺ γρήγορα ὅμως ἡ βαθυτέρα ἐξέτασις τοῦ προβλήματος ἀποδεικνύει ὅτι παρομοία ἀντιμετώπισις ἀποτελεῖ μηχανικὴν λύσιν, ἡ ὁποία κάθε ἄλλο παρά ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ παιδιοῦ. Ἐὰν θέλωμεν νὰ δώσωμεν εἰς τὸ πρόβλημα τὴν πραγματικὴν, ἀνθρωπίνην ἔννοιαν καὶ νὰ τὸ ἐξετάσωμεν κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἀνθρωπολογικῆς ψυχολογίας, ἡ ὁποία πέραν ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν εἰσδύει εἰς τὸν ψυχικὸν κόσμον τοῦ παιδιοῦ, παρακολουθεῖ τὰς βαθυτέρας ἀνάγκας καὶ τὴν ἀδιάκοπον ἐξέλιξίν του, θὰ χρειασθῆ ν' ἀπομακρυνθῶμεν κατὰ πολὺ ἀπὸ προχείρους λύσεις καὶ τὴν μηχανιστικὴν ἐρμηνείαν καὶ νὰ πλησιάσωμεν τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰς βαθυτέρας ἀπαιτήσεις του. Μία τέτοια ἀντιμετώπισις θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ νὰ θλέπωμεν τὸ θέμα τῆς πειθαρχίας ὄχι

ὡς μεμονωμένον, ἀλλ' ὡς ἀναπόσπαστον τμῆμα τῆς συνόλης παιδαγωγικῆς συμπεριφορᾶς πρὸς τὸ παιδί καὶ τῆς ἰδικῆς του ἐξελίξεως.

Τὸ πρόβλημα τῆς πειθαρχίας ἐμφανίζεται ὑπὸ διπλῆν ἄποψιν. Πρέπει ἀφ' ἑνὸς νὰ γνωρίσωμεν ποίας ἀπαιτήσεις ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν ἀπὸ τὸ παιδί, ἀφ' ἑτέρου δὲ ν' ἀνακαλύψωμεν τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους θὰ τὸ πείσωμεν νὰ συμπεριφέρεται, ἔτσι, ὥστε νὰ εὐνοηται ἡ ἐξέλιξις του.

Ὡς πρὸς τὴν πρώτην πλευρὰν τοῦ προβλήματος θὰ πρέπει νὰ συνειδητοποιήσωμεν τί περιμένομεν ἀπὸ τὴν ἀγωγὴν. Μήπως αὐτὴ συνίσταται εἰς τὸ νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὸ παιδί χαριτωμένας συνηθείας, τὰς ὁποίας θὰ σπεύσῃ νὰ ἀποβάλλῃ, ὅταν θὰ γίνῃ ἀρκετὰ ἰσχυρὸν ἢ ἀρκετὰ ἐλεύθερον διὰ νὰ ἀπορρίψῃ τὸ προσωπεῖον; Ἡ μήπως εἰς τὸ νὰ εὕρῃ τρόπον νὰ διαμορφώσῃ τὴν συμπεριφορὰν του συμφώνως πρὸς καθιερωμένα σχήματα; Ἄλλὰ, ποῖος θὰ μᾶς βεβαιώσῃ διὰ τὴν ὀρθότητα ἢ διὰ τὴν καταλληλότητα αὐτῶν τῶν σχημάτων;

Ὡς πρὸς τὴν δευτέραν ἄποψιν τοῦ προβλήματος τίθεται τὸ ἐρώτημα: Ἐὰν γὰρ ποῖαι εἶναι αἱ μέθοδοι αἱ ὁποῖαι θὰ κάμουν τὸ παιδί νὰ ὑπακούῃ; Πῶς θὰ ἐπιτύχωμεν νὰ ὑποτάσσεται εἰς ὠρισμένας ὑποχρεώσεις; Βεβαίως αἱ μέθοδοι καὶ τὰ μέσα δὲν λείπουν. Πόσαι ὅμως καταχρήσεις, πόσαι παραλείψεις καὶ ἀδεξιότητες!

Καὶ στὸ τέλος ἡ δεξία διαμάχη μεταξὺ τῆς αὐταρχικῆς καὶ τῆς φιλελευθέρως ἀγωγῆς ἐδημιούργησε τὴν μεγαλύτεραν σύγχυσιν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς πειθαρχίας.

χίας. Κάπου ασφαλῶς εὐρίσκεται τὸ μέτρον διὰ τὴν πειθαρχίαν. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ μέτρον δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ εὐρεθῇ. Ἐκ συστήματος, ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ἢ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν περιστάσεων, ἀπέχονται τῶν παιδιῶν, ἄλλοι κάμνουν κατὰχρησιν τῆς θίας, ἄλλοι τῆς ἀνοχῆς. Οἱ πρῶτοι σφίγγουν πολὺ τὰ ἡνία, οἱ δὲ ἄλλοι τ' ἀφίνουν ὑπερβολικὰ χαλαρὰ. Ἐν τούτοις ὄχι ἀντιμαχόμενοι, ἀλλ' ἀπὸ κοινοῦ οἱ δύο τρόποι ἀγωγῆς εἶναι δυνατὸν νὰ δώσουν τὸ ἰδεῶδες.

Πέραν ὅμως ἀπὸ ὁποιαδήποτε μέθοδον ὑπάρχει ἕνα θεσικὸν σημεῖον, τὸ ὁποῖον οἱ παιδαγωγοὶ δὲν φαίνεται ν' ἀντιμετωπίζουν μὲ ὄση χρειάζεται προσοχήν. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ ἀνάγκη νὰ πλουτίζεται συνεχῶς καὶ ν' ἀνορθώνεται ἡ προσωπικότης τοῦ παιδιοῦ διὰ νὰ γίνεταί ἱκανὸν νὰ κατακτῇ τὴν πραγματικὴν πειθαρχίαν. Μόνον μία πλουσία προσωπικότης εἶναι δυνατὸν ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν προσπάθειαν, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ μία τοιαύτη κατάκτησις καὶ νὰ ἐπιτύχῃ. Ἄντι νὰ μειώνουν, θὰ ἦτο καλύτερον νὰ ἐξυψώνουν· ἀντὶ νὰ δίδουν ἐντολάς, νὰ προσφέρουν παράδειγμα· ἀντὶ νὰ ἐπιπλήττουν, νὰ προσφέρουν κίνητρα.

Ἀσφαλῶς εἶναι δύσκολος ὁ δρόμος. Ὑπάρχει ἡ κόπωση, ὁ ἐκνευρισμός, ἡ ὑπεραπασχόλησις, τὰ παιδιὰ φαίνονται ἀνυπόφορα καὶ αὐτοὶ δὲν ἠμποροῦν πάντοτε νὰ συγκρατοῦνται... Ἡ θεωρία εἶναι ἀπλή, ἡ δυσκολία εὐρίσκεται εἰς τὴν πράξιν. Ἐν τούτοις αὐτὴν τὴν θεωρίαν πρέπει νὰ διευκρινίσωμεν καὶ νὰ μελετήσωμεν διὰ νὰ κάμωμεν καὶ τὴν πράξιν εὐκολωτέραν καὶ ἀποδοτικωτέραν.

Εἶναι γενικῶς παραδεκτὸν ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν μας ὑπάρχει κρίσις πειθαρχίας. Τὰ παιδιὰ δὲν γνωρίζουν πλέον νὰ ὑπακούουν καὶ οἱ γονεῖς δὲν γνωρίζουν νὰ ἐπιβάλλωνται. Ὅλοι προσπαθοῦν νὰ διακρίνουν τὰ αἷτια, ν' ἀποδώσουν τὰς εὐθύνας καὶ νὰ εὔρουν τρόπους ἀντιμετώπισεως τοῦ φαινομένου. Κατηγοροῦν

τὴν νέαν γενεάν, ἡ ὁποία φαίνεται ἀνυπόμονος ν' ἀποτινάξῃ κάθε ζυγόν, κατηγοροῦν τοὺς γονεῖς ὅτι εἶναι ἀδύναμοι καὶ ἀνίσχυροι νὰ ἐπιβάλουν τὴν τάξιν, κατηγοροῦν τὰς μεθόδους καὶ τὰ συστήματα.

Μήπως δὲν εἶναι γνωστὸν τὸ φαινόμενον τῆς ἀποξενώσεως τῶν νέων, τὸ ὁποῖον τόσον φοβίζει τοὺς ψυχολόγους καὶ τοὺς παιδαγωγούς; Αὐτὴ ἡ διακοπὴ τῶν σχέσεων μεταξύ παλαιοτέρας καὶ νεωτέρας γενεᾶς, αὐτὸ τὸ σπάσιμο τῶν γεφυρῶν καὶ τῆς ψυχικῆς ἐπικοινωνίας ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην γενεάν, μήπως δὲν ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὸν φαινόμενον τῶν καιρῶν μας;

Αἱ Γαλλίδες ψυχολόγοι Boutonier καὶ Durand ἀναφέρουν παραδείγματα ὅπου ἐμφανίζεται ἡ συμπλεγματικὴ κατάσταση, εἰς τὴν ὁποίαν ὁδηγεῖ τὸ φαινόμενον τῆς ἀποξενώσεως. Μοῦ ἐπροξένησεν ἰδιαίτεραν ἐντύπωσιν, διηγείται ἡ Boutonier, ἡ στάσις καὶ ἡ συμπεριφορὰ μιᾶς κόρης εἰς ἕνα ἄσυλον ποῦ ἐπεσκέφθην· ἦτο διαφορτικὴ ἀπὸ τὰς ἄλλας. Ἡ διευθύντρια τότε ἐκάλεσε τὴν νέαν καὶ τῆς ἐζήτησε στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ζωὴν της. Διηγῆθη λοιπὸν ἡ κόρη ὅτι προήρχετο ἀπὸ ἀστικὴν οἰκογένειαν, ὅτι ἦτο ἡ προτελευταία καὶ εἶχεν ἄλλας τρεῖς μεγαλύτερας ἀδελφάς, ὅτι τὴν ἐθεώρουν κατωτέραν καὶ καθημερινῶς τὴν ἀπεκάλουν «θλάκα» καὶ τὴν περιεφρόνουν. Ἔβλεπε πάρα πολλὰ ὄνειρα εἰς τὸν ὕπνον της· ἀλλ' ἕνα ἦτο πολὺ χαρακτηριστικόν: Κάθε ἡμέραν, διηγεῖται, ἀνέβαινα εἰς μίαν σκάλαν, ἀλλ' ὅταν ἔφθανα εἰς τὸ τελευταῖον σκαλοπάτι, ἔπεφτα. Καὶ ὅμως τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἔφθανα ἦτο «παραδεισιακόν»! Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ κόρη καθημερινῶς ἀπεμακρύνετο ψυχικῶς ἀπὸ τὸ περιβάλλον της. Κάποτε συνήνησε νέας τοῦ πεζοδρομίου καὶ ἤρχισαν νὰ κλέπτουν. Καὶ ἰδοὺ τὸ κατάντημα. Τὸ κλείσιμον εἰς τὸ ἀναμορφωτήριον.

Τὸ παράπονον πρὸς τοὺς γονεῖς, τὸ αἶσθημα ὅτι «δὲν τοὺς καταλαβαίνου», καὶ ἰδοὺ μία κατάστασις ἀντιδράσεως, ἀντιπαθείας, ἀντικοινωνικότητος, εἰς τὴν ὁποίαν ὁδηγοῦνται οἱ νέοι. Αὐτὴ ἡ

ἀποξένωσις, ἡ ὁποία τόσον ἀκριβῶς στοιχίζει εἰς τὴν νέαν γενεάν, ἐνθυμίζει τὸν ὄρον τῆς ψυχοπαθολογίας «Alienation», κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ψυχικὸς ἀσθενὴς ἀποσπᾶται καὶ ἀποξενούται ἀπὸ τὸ περιβάλλον του. Ἔτσι καὶ ὁ νέος ἀποξενούται καὶ καταστρέφει τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν ἀνθισιν τῶν ψυχοσωματικῶν του δυνατοτήτων. Ἡ στάσις τῆς ἀποξένωσης, καὶ μάλιστα τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς, εἶναι ἀρνητικὴ στάσις, ἡ ὁποία κλείνει κάθε γέφυραν πρὸς τὴν συνεργασίαν καὶ κάθε ἄλλο παρὰ συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πειθαρχίας.

Τὸ δράμα τῆς νεολαίας μόνης εἶναι ἀνάγκη νὰ λυθῇ, ἀπὸ μίαν ἀγωγὴν ἡ ὁποία ἐπιθυμεί νὰ καλῆται ἀνθρωπίνῃ. Ἐὰν ἡ ἀποξένωσις, μέχρις ἐνὸς σημείου, σημαίνει ὅτι ὁ ἐνήλικος ἀπεξενώθη ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς νεότητος, θὰ πρέπη μὲ μεγαλυτέραν προσοχὴν καὶ καλὴν διάθεσιν νὰ σκύψῃ ἐπάνω εἰς αὐτά.

Εἶναι βέβαιον ὅτι μεγάλο χάσμα ὑπάρχει μεταξὺ ἐκείνου πού θέλουν οἱ γονεῖς καὶ ἐκείνου πού θέλουν τὰ παιδιά. Ὑπάρχει ἕνα πληθὸς πραγμάτων, τῶν ὁποίων τὸ παιδί ἔχει ἀνάγκη καὶ τὰ ὁποία ὁ μεγάλος δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὑπολογίσῃ. Ὑπάρχουν ἐξ ἄλλου ἐκεῖνα τὰ ὁποία ὁ μεγάλος θεωρεῖ ὡς ἐπιβαλλόμενα καὶ τὰ ὁποία ὁ μικρὸς δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατανοήσῃ. Καὶ ἰδοὺ ἡ πρώτη σύγκρουσις, ἡ ὁποία εὐθὺς ἀμέσως προβάλλει εἰς ὅποιον θελήσῃ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ πρόβλημα τῆς πειθαρχίας: σύγκρουσις λ ὀ γ ῶ τ ἦ ς ἡ λ ι κ ί α ς.

Ἄς περιορισθῶμεν εἰς τὰ πολλὰ προβλήματα πού δημιουργεῖ ἡ πλουσία δραστηριότης τῶν παιδιῶν, ἡ ὁποία γίνεται τρομερά, ὅταν ἐκδηλώνεται εἰς τὰ παιγνίδια των. Στενοχωροῦνται οἱ γονεῖς διότι τὰ παιδιά δὲν κατεβαίνουν

τὴν σκάλαν ὅπως καὶ οἱ μεγάλοι. Θέλουν νὰ κατεβαίνουν δύο-δύο τὰ σκαλοπάτια μαζί ἢ μὲ παιγνίδια εἰς τὸ κιγκλίδωμα. Διὰ τοὺς μεγάλους ἕνα κάθισμα εἶναι κάτι ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον κάθονται. Διὰ τὰ παιδιά ἔχει πολὺ περισσότερους προορισμούς· εἶναι κάτι πού τὸ σπρώχνεις γύρω-γύρω εἰς τὸ πάτωμα, κάποτε γίνεται σιδηρόδρομος ἢ δένδρον· ἄλλοτε χρησιμεύει διὰ νὰ σκαρφαλώνης καὶ νὰ ζυγίζεσαι ἐπάνω του μὲ τὸ ἕνα πόδι. Καὶ ἐκείνη ἡ ἐνοχλητικὴ συνήθεια τῶν παιδιῶν νὰ κινοῦν συνεχῶς χέρια καὶ πόδια· καὶ ἡ ἀγάπη των διὰ τὸν θόρυβον· καὶ ἡ ἐπιδειξιότης πού ἔχουν εἰς τὸ νὰ λερῶνουν ἀμέσως τὰ καθάρὰ των φορέματα· καὶ ἡ μανία των μὲ τὴν φωτιά, τὸ νερό, τοὺς διακόπτας καὶ τὰ καλώδια τοῦ ἤλεκτρισμοῦ!

Συμβαίνει, λέγει ὁ Charcot, νὰ ὀνομάζωμεν «καλὴν συμπεριφορὰν» ἐκείνην πού ταιριάζει μὲ τὰς ἰδικὰς μας ἀνάγκας, τὰς ἀνάγκας ἐνὸς προσώπου ἡσυχου, κουρασμένου, ἡλικιωμένου, ἀλλὰ πού δὲν ἀνταποκρίνεται καθόλου εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ παιδιοῦ. Ἔχομεν εἰς τὸν νοῦν ἕνα τύπον «καλοῦ παιδιοῦ», ἕνα μόνον τύπον, ὁ ὁποῖος γίνεται ἀπόλυτος. Ἄλλ' εἶναι ἄρα γε αὐτὸς ὁ μόνος καλός; Ἐὰν θέλωμεν νὰ φθάσωμεν εἰλικρινῶς εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ προβλήματος τῆς πειθαρχίας, τότε θὰ προχωρήσωμεν πολὺ περισσότερον πέραν ἀπὸ τὰς ἀπλᾶς καλὰς — καὶ συνήθως παροδικὰς ἄλλωστε — «καλὰς συνηθείας», πέραν ἀπὸ τὴν τυφλὴν ὑπακοὴν εἰς παραγγέλματα, πού συνήθως θραύεται εἰς τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, εἰς τὴν ἀνάγκη τῆς ἀληθινῆς πνευματικῆς τροφοδοσίας τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ, εἰς τὴν συνείδησιν τῆς εὐθύνης τῶν μεγάλων ἀπέναντι τῶν νέων.

A. A. A.

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

*Αἱ «Ἀκτῖνες» συμμετέχουσαι
εἰς τὸ πένθος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ
ποιητοῦ καὶ τακτικοῦ συνεργάτου
των*

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΜΠΟΛΕΤΣΗ

*ἄφιερώνουν τὰς ἐπομένας σελίδας,
μετ' ἔγκωμιων, εἰς τὴν μνήμην τοῦ
ἀειμνήστου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος προσέ-
φερεν εἰς τοὺς καιροὺς μας ὑπόδει-
γμα πνευματικοῦ ἀνθρώπου, πὸν ἀ-
φιέρωσε τὴν ποιητικὴν του τέχνην
εἰς τὸ νὰ φωτίσῃ καὶ νὰ ἀνεβάσῃ
ἀπὸ κάθε ἄποψιν τὸν συνάνθρωπόν
του.*

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ

Έτσι αποχαιρέτισαμε τον Στέφανο Μπολέτση, πριν τον τελευταίο άσπασμό, εκείνο το Σάββατο, στις 6 το απόγευμα, στο εκκλησάκι του Αγίου Λαζάρου, στο πρώτο νεκροταφείο, στις 11 Αυγούστου 1973.

Καθώς στέκω, τούτη την ώρα, μπροστά στο σεπτό σκήνωμά του και σφαλιζώ τα μάτια σέ μιá σύντομη περισυλλογή, ένας κόσμος παράξενος, μυθικός σελαγίζει μέσα μου και μου μιλάει για μεγάλοπρεπα όνειρα τής νιότης, για φτερά που πρωτοζυγιάζονται στον ουρανό, για ένα κόσμο ρόδινο και για μιá τρυφερή μελωδία που φεύγει τώρα για πάντα μαζί του. Άναλογίζομαι τόν ώραίο εκείνον έφηβο με τó κυπαρισένιο κορμί που πρωτογνώρισα δίπλα σέ δυό άλλους συναδέλφους του ποιητές, τó Γερ. Άμπάτη και τó Γιάν. Ρίτσο, όταν νεώτερος έγω άνάμεσά τους, σχεδόν παιδί, σχεδιάζα τις πρώτες μου στιχοπλοκές κι έπλεκα δίπλα τους, ζηλεύοντάς τους, τά πρώτα όνειρά μου.

Μπορεί νά μήν πορεύτηκα μαζί τους τόν ίδιο δρόμο σέ όλη μας τή διαδρομή. Όμως ή φιλία μου με τó Στέφανο Μπολέτση στάθηκε για πάντα άδερφική, άσκιαστη και άδιατάραχτη. Και μ' έπεισε δριστικά πώς κανένα άλλο άγαθό δέ μπορεί νά μās χαρίσει στή ζωή τήν άνεπανάληπτη πληρότητα και τή μοναδική εκείνη έσωτερική δόνηση που μās δίνει ή άληθινή φιλία. Γιατί ό Στ. Μπολέτσης έδινε στο άίσθημα αυτό ένα βάθος άπίθανο, που τó έβλεπες ζωγραφισμένο πεντακάθαρα στήν ήρεμη ματιά του, τó άναγνώριζες από τήν πρώτη έπαφή σου με τó έργο του. Η ζωή του ήταν όλη άυταπάρνηση, καλοσύνη και άγάπη. Σεμνός, άσκιαστος, εύγενικός όπως ήταν, έζησε πάντα μακριά από τούς θορύβους, τήν κραυγάζουσα διαφήμιση και τις ιδιοτελείς συναλλαγές. Έτσι μπορεί νά μή γνώρισε άπατηλές, έφήμερες τιμές και ύψηλά αξιώματα, όμως χάρηκε τήν ίκανο-

ποίηση του άληθινού ποιητή που ξέρει πώς ή ζωή του δέ μπορεί νά είναι άλλο, παρά μονάχα προσφορά και θυσία. Τούτη τή χαρά πολύ τήν είχε γευτεί ό άλησμόνητος φίλος.

Κι έμεις τούτη την ώρα, περιστοιχίζοντας τó νεκρό του άναπολούμε με συγκίνηση τó έργο του, άναθυμόμαστε τις άρετές του και φυσικά ξέρομε πόσο άνάρμοστα είναι γι' αυτόν τά δάκρια και οι θρήνοι. Γιατί εκείνο που χαρακτήριζε πιο πολύ τή ζωή του και τήν ποίησή του, δέν ήσαν οι καθημερινές δοκιμασίες και τά άξεπέραστα έμπόδια που κλείναν σέ κάθε βήμα τó δρόμο του, που φράζουν τó δρόμο όλων τών άληθινών δημιουργών. Ό,τι περισσότερο τον χαρακτήριζε ήταν ή άπέραντη άγάπη του για τόν άνθρωπο και ή έμπιστοσύνη του για τó μέλλον τής ζωής.

Κι έγω, αν έλαβα τó λόγο νά του άπευθύνω από μέρους του ΣΕΛ τόν ύστατο άποχαιρετισμό δέν είναι για νά παρηγορήσω μιάν έξαιρετη σύντροφο τής ζωής του ούτε νά έξάρω τήν προσφορά στά Γράμματά μας ένός άληθινού ποιητή, ούτε περισσότερο για νά θυμίσω σέ όλους πόσο μεγάλη είναι ή άπώλεια και πόσο δίκαιη ή λύπη μας. Τά λίγα τούτα λόγια, που άναβλίζουν αυθόρμητα από τά βάθη τής καρδιάς μου, μιās καρδιάς παραγμένης τó ξέρω, δέν έπρεπε νά είναι τόσο πρόχειρα μά αντίθετα πολύ σοφά και πολύ μελετημένα, έτσι που νά φανερόνουν και τή δική μας άγάπη για τó έργο του όλόκληρη, και τó δικό του ψυχικό μεγαλείο άσκιαστο. Γιατί τά λόγια τούτα άπευθύνονται σ' έναν άληθινό ποιητή και σ' έναν έξαιρετον άνθρωπο, που στάθηκε για όλους όσους τόν

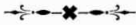
γνώρισαν ἐγκάρδιος φίλος καὶ φωτεινὸ παράδειγμα.

Ἔτσι τούτη τὴν ὥρα, ἀληθινὰ συντριμένοι, ὁμως περήφανοι γι' αὐτόν, ἐμεῖς οἱ φίλοι του καὶ συνάδελφοί του ποὺ φτάσαμε νὰ τοῦ ἀπευθύνουμε τὸν ὕστατο χαιρετισμό, ραντίζοντας μὲ τὰ δάκρυά μας τὸ χῶμα ποὺ θὰ τὸν σκεπάσει, παρηγοριώμαστε ταυτόχρονα γιατί ξέρομε πῶς τὸ ἔργο του θὰ παρεμείνει ἀθάνατο καὶ ἡ μνήμη του φωτεινὴ. Στὸ καλὸ ἀγαπημένε μας Στέφανε... Στὸ καλὸ.

ΗΛ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ

Πρόεδρος

τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν

Σ τ έ φ α ν ε,

Σὲ μένα ἔλαχε ὁ κληρὸς νὰ σοῦ ἀπευθίνω, ἀδελφέ, τὸν τελευταῖο χαιρετισμὸ ἀπὸ μέρους τῆς Χριστιανικῆς Λογοτεχνικῆς Συντροφιάς, ποὺ ὑπῆρξες ἀπὸ τὰ ἰδρυτικὰ μέλη της, ὅπως ἰδρυτικὸ μέλος ὑπῆρξες καὶ τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν.

Κι ὄχι μόνον ὑπῆρξες ἀπὸ τὰ ἰδρυτικὰ μέλη τῆς Χριστιανικῆς Λογοτεχνικῆς Συντροφιάς, ἀλλὰ καὶ ὁ πρωτοπόρος τοῦ Νεοελληνικοῦ Χριστιανικοῦ Ποιητικοῦ Λόγου.

Ἐσὺ ἄνοιξες μὲ τοὺς στίχους σου καὶ τὴν πνευματικὴ παλληκαριά σου νέους δρόμους στὴ Νεοελληνικὴ Χριστιανικὴ Ποίηση.

Ἐσὺ, ἀπὸ τὰ ἡγετικά στελέχη τοῦ περιοδικοῦ «Ἀκτίνες», δούλεψες ἀκούραστα μὲ ὅλες σου τὶς δυνάμεις γιὰ μιὰ πνευματικὴ ἀναγέννηση. Καὶ ἔγινες μὲ τοὺς στίχους σου φάρος ἐλπίδας στὴ νέα γενιά.

Μὰ πάνω ἀπ' ὅλα, πιστὸς καὶ δραματιστὴς τοῦ Ἀληθινοῦ Κόσμου, ποὺ βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς φαντασίας, ἔζησες καὶ τραγούδησες τὸ Φῶς!

Κι ἔγινε ψαλμὸς τὸ τραγούδι σου, ψαλμὸς καὶ προσευχή. Τί κι ἂν ἦρθε ὁ Θάνατος;

Μὰ τί εἶναι ὁ θάνατος λοιπόν;
Τί χτέες, τί σήμερα, τί αὔριο;
Στιγμὲς τὰ χρόνια εἶναι μόνον.
Οἱ ποιητὲς καὶ οἱ προφήτες δὲν
πεθαίνουνε

καὶ ζοῦν οἱ μάρτυρες
εἰς τοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων.

Αὐτοὶ οἱ στίχοι σου, Στέφανε. Αὐτὴ ἡ φωνή σου, θὰ ἀντηγεῖ πάντα στὶς καρδιές μας!

Στὶς καρδιές τῶν ἀδερφῶν σου, γιὰ νὰ δείχνει τὸ δρόμο πρὸς τὸ Φῶς!

Τὸ δρόμο γιὰ τὶς Θύρες Αἰῶνων!

Τὶς Θύρες Αἰῶνων ποὺ σήμερα διάβηκες!...

Αἰωνία σου ἡ μνήμη, ἀδερφέ!

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΣΕ ΜΙΑ ΠΟΙΗΣΗ ΦΩΤΟΣ

Είκοσι ξέι χρόνια!...

Είναι μιὰ ζωή όλόκληρη αὐτὴ ἡ περίοδος! Θὰ νόμιζε κανεὶς πὼς ὁ χρόνος τὰ σαρώνει ὅλα στὸ διάβα του!...

Κι' ὅμως τὸ μαγικὸ ραβδί τῆς μνήμης ξαναζωντανεύει γεγονότα καὶ περιστατικά καθὼς τ' ἀγγίζει ἀπαλά κι' ἀθόρυθα.

Ἔτσι ξαναγουρίζει πίσω ἡ φαντασία μου τόσα χρόνια, καθὼς μπροστά μου «ἀναπαύεται ἐν Κυρίῳ» ὁ ἄνθρωπος, ὁ ποιητής, ὁ ψάλτης τοῦ «Φωτός», ὁ Στέφανος Μπολέτσης!

Ἐκκλησιάκι τοῦ Ἁγίου Λαζάρου. Πρῶτο Νεκροταφεῖο, 11 Αὐγούστου... Ἄπόγευμα. Τριγυρισμένοι ἀπὸ παληοὺς φίλους, συνεργάτες, συνοδοιπόρους καὶ συμπολεμιστὲς κι' ἐγὼ μὲ κατεβασμένο τὸ μέτωπο νὰ σκέφτωμαι αὐτὴ τὴν πρώτη, τὴν μεγάλη γνωριμία πού εἶχα μὲ τὸν ποιητὴ τῆς «Ραψωδίας». Ἡ σκέψη μου γυρίζει πίσω εἴκοσι ξέι όλόκληρα χρόνια.

Τὸ τηλέφωνο τῆς ὑπηρεσίας μου χτυπᾷ. Μιὰ ἀγνωστη, ζεστὴ φωνή... —«Πολὺ θὰ ἐπιθυμοῦσα, νὰ συναντηθοῦμε κάπου καλὲ μου φίλε!» Ἦταν ἡ ἐποχὴ πού δειλά-δειλά ἀρχίζα νὰ δημοσιεύω τοὺς πρώτους στίχους μου στὸ Περιοδικὸ «Ἀκτίνες». Ζητοῦσα ἕναν «δάσκαλο». Γύρευα ἕναν ὁδηγὸ! Βέβαια εἶχε προηγηθεῖ ἡ συνάντησή μου μὲ τὸν Σ. Καλησπέρη. Τὸ ραντεβουὸ κλείστηκε γιὰ τὸ ἴδιο ἐκεῖνο ἀπόγευμα στὸ «Καφενεῖο τῶν Παρισίων».

Ὅταν κατέβασα τὸ ἀκουστικὸ θυμῆ-θηκα, πὼς δὲν εἶχε γίνει καλὰ ἡ ἐξήγηση, γιὰτὶ ἀπλούστατα οὔτε γνῶριζα, οὔτε μὲ γνῶριζε ὁ ποιητὴς Στέφανος Μπολέτσης. Ἦξερε ἴσως πὼς ἐγὼ ὑπηρετοῦσα στὸ στρατό. Κι' ἤξερα, βέβαια, πὼς

ὁ ποιητὴς ἦταν ψηλός, καὶ ἀδύνατος. Ὡστόσο τὸ ραντεβουὸ πραγματοποιήθηκε.

Ὅταν ἔφτασα, κάτι σὰν ἀόρατο χέρι μὲ ὁδήγησε στὸ θάθος τῆς μεγάλης αἴθουσας, πού ἐκεῖνη τὴ στιγμή ἦταν κατάμεστη ἀπὸ κόσμο. Πράγματι, ἕνας ὀρθόστηθος κύριος προχώρησε μὲ σιγουριά κοντά μου. Στὸ λαιμὸ ἀνέμιζε ἕνα θυσσινὶ μαντήλι.

—Εἶσαι ὁ Νίκος! μοῦ εἶπε μὲ θεβαιότητα.

Ἐνώσαμε τὰ χέρια. Ἐνοιωθα ζεστοὺς τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς του. Τὸ ἴδιο γινόταν καὶ σὲ μένα. Ἔτσι ἔγινε ἡ πρώτη γνωριμία μὲ τὸν ποιητὴ Στέφανο Μπολέτση. Ἐνοιωσα μιὰ ἀνείπωτη εὐτυχία μὲ τὴ γνωριμία μου αὐτῆ. Γιατὶ ὁ Μπολέτσης θὰ στεκόταν ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα, ὄχι μόνο σὲ μένα, μὰ καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους, «ὁ δάσκαλος» καὶ «ὁ ὁδηγός». Περνοῦσαν τὰ χρόνια κι' ἐμεῖς ὅλοι ἐνωμένοι στὸ ἴδιο ὄραμα!...

Καὶ νὰ τώρα... σκυμμένοι κι' ἐγὼ, κι' ἀμίλητος μπροστὰ στὸ ἱερὸ σκηνωμα τοῦ ποιητῆ, νὰ ξαναθυμᾶμαι τοὺς στίχους του:

—Ποιὸς ξέρει τὴ μεγάλη ὥρα!...

Μ' ἄς εἶναι Θεέ μου γλυκεῖα ὥρα,
σὰν τώρα
καὶ σὰν πουλί, πού τὸ καλεῖ ὕπνος
γλυκός
τὰ μάτια μου νὰ κλείσω, δίχως νὰ
δακρῶσω...

Κι' ἦταν πράγματι μιὰ γλυκεῖα ὥρα κείνο τὸ ἀπόγευμα τοῦ Αὐγούστου. Κι' ὁ ποιητὴς κοιμόταν τόσο ἀπαλά, πού φοβόσουν μὴ τὸν ξυπνήσεις!

Λίγο πιὸ κάτω «ἡ κοιμωμένη» σιγανά-

σαινε κρατώντας άπαλά τόν Σταυρό πάνω στο νεανικό της στήθος. "Ερριξα μιá ματιá καθώς πήγαινα για τó εκκλησάκι του Άγίου Λαζάρου. "Ενα πουλι πάνω σ' ένα μοναχικό κυπαρίσσι σκορπούσε τούς άπαλούς κελáιδισμούς του. Ένω τó μικρό τζιτζίκι έπαιζε τόν μονότονο αýλό του στη μυστική αýτη ώρα.

Ό ήλιος, βασιλεύοντας, έρριχνε άπό τή δυτική πόρτα του μικρού ναού μιá δέσμη χρυσές άκτίνες πάνω στόν «κοιμισμένον ποιητή!...».

"Ενα παράξενο φώς πλημμύριζε τή μικρή εκκλησοýλα. Καί páλι στη σκέψη μου νά εισορμούν οί στίχοι του ποιητή:

—Τί φώς!... Θεέ μου! Τί φώς!
Πληγώνει... καίει αýτó τó φώς!...
θ' άντέξω!...

Πώς νά τ' άντέξω; Πώς;
Πού μόλις βγήκα άπ' τó σκοτάδι
καί με τυφλώνει αýτó τó φώς!...

Άλήθεια, πρέπει νάχει ζήσει κανείς τόν τρόπο του σκοταδιού. Για νά νοιώση τήν έσωτερη εýτυχία, που φέρνει τó φώς!...

Κι' ó ποιητής Στέφανος Μπολέτση σ' έκατοντάδες στίχους του δέν κάνει τίποτα άλλο, άπό του νά ύμνει αýτην τήν εýτυχία, που φέρνει τó «Φώς». Τó άληθινó «Φώς» τής ζωής!... Μοýρθαν páλι οί στίχοι του στη σκέψη μου...

—Κι' άν εις τó Φώς σιμώνεις, δείς
τ' άνέσπερο νά λάμπει πέρα άπό
«ταýτα»

πάνω άπό «κείνα»
που τρυπούν καί τics καρδιές ραγίζουν

τότε θά πάψεις νά πονείς
Νέες ζωές για σένα άρχίζουν!...

Καθώς θλέπω τó εκκλησάκι του Άγίου Λαζάρου πλημμυρισμένο άπό τó χρυσó φώς τών κεριών, καί páλι ξαναθυμάμαι τούς στίχους του Μπολέτση, που έγραφε στο θάνατο του άλλου Χριστιανού ποιητή, του άειμνήστου Γ. Βερίτη:

—Μά τί είναι ó θάνατος λοιπόν;
Δέν έχει σημασία
πότε, καί πώς τó εýθραυστο κορμί
θά σπάσει!
Θά σπάσει ναί... Μά τó τραγούδι σου
κανένας θάνατος δέν θά μπορεί νά τó
χαλάσει!...

Φώς, στο μεγάλο ΦΩΣ
θά τραγουδάς εκεί με πιό γλυκειά
άρμονία
για κάθε άδολη ψυχή, ψαλμός θαν τó
τραγούδι σου
ψαλμός καί προσευχή!...

"Όλη ή ποίηση του Μπολέτση μπορεί νά χαρακτηρισθή σαν μιá πορεία στο Φώς!...

Καί τόσο φωτεινό ηταν κείνο τó άπόγευμα του Αύγουστου, που ó ποιητής μάς άποχαιρέτησε...

Καί τόσο φωτεινό ηταν τó εκκλησάκι του Άγίου Λαζάρου άπό τó χρυσó φώς τών κεριών.

Καί τόσο φωτεινά ηταν μέσα στη θλίψη τά βλέμματα όλων μας, καθώς όλοφώτεινη έφεγγε στο θάθος τής φαντασίας μας ή ποθητή Πατρίδα.

N. B. KAMBYΣHΣ

ΠΡΩΤΑ ΕΝΘΥΜΗΜΑΤΑ

Τὸν εἶχα δεῖ, στὸ τόσο φιλόξενο σπίτι του, στὶς ἀρχές τοῦ Μάρτη πού μᾶς πέ-
ρασε. Ἦταν μιὰ συνάντηση ἀδερφική, ὅ-
πως πολλές ἄλλες μαζί του. Τοῦ ἔδωσα
νὰ διαβάσει τὴν τελευταία μου δουλειά.
Κι αὐτὸς μοῦ διάβασε — μὲ τὴν ἔξοχη,
ποιητική φωνή του — στίχους του ἀπὸ
μιὰν ἀνέκδοτη — μιὰ ἀπὸ τὶς πολλὲς ἀνέκ-
δοτες — ποιητικὴ συλλογή του, μὲ τίτλο
(ἂν καλὰ θυμᾶμαι) «Μικροὶ Κίονες». Εἶ-
χε, σωματικά, καταβληθεῖ — ἦταν ὀλο-
φάνερο. Κι εἶχαν τὰ λόγια του περισσό-
τερη ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ πίκρα — ὅπως,
ἄλλωστε, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ διακρίνει καὶ
στὶς σελίδες τῆς τελευταίας του συλλογῆς
«Ποίηση ἢ μία». Ὅχι, βέβαια, πὼς εἶχε
λυγίσει. Ὅχι πὼς εἶχε χάσει κάτι ἀπὸ τὴ
θεομὴ πίστη του (Ἦταν ἡ μεταφυσική
του δομὴ τόσο στέρηση...). Ἀπλῶς, εἶχε
παλαίψει σκληρὰ χρόνια ὀλόκερα κι ἔνιωθε
κουρασμένος.

Ἐλπίζα πὼς θὰ τὸν ξαναδῶ. Καί, ξα-
φνικά, μήνυμα ὀδυνηρὸ ἔφτασε, μὲ τὶς
ἐφημερίδες, στὸ μακρινὸ νησί μου. Ὁ
φίλος, ὁ ὁμότεχνος, ὁ ἀδερφὸς Στέφανος
Μπολέτης εἶχε κινήσει γιὰ τὸ Αἰῶνιό
του Ταξίδι. Πήγαινε ν' ἀναπαυτεῖ — ὅ-
πως πολὺ τὸ ποθοῦσε τελευταία — στὶς
ἐνδοξες καὶ πανάχαρτες ἀγκάλες τοῦ Κυ-
ρίου.

Θυμᾶμαι... Ἦταν ὁ χειμῶνας τοῦ 1947-
48 (κρίσιμα, πάλι, γιὰ τὴν Ἑλλάδα χρό-
νια), πὸν γνώρισα ἀπὸ κοντὰ τὸ δημιουργ-
γὸ τῆς «Ραψωδίας» — γιατί, βέβαια, τὴν
ποίησή του τὴν ἴξερα καὶ τὴν ἀγαποῦσα
ἀπὸ πολὺ παλιά. Κι ἦταν ἐκεῖ στὸ φιλόξενο
ὑπόγειο βιβλιοπωλεῖο τῆς ὁδοῦ Πανεπιστη-
μίου, ὅπου — τότε — μαζεῦοταν ὁ λογο-
τεχνικὸς κύκλος τῶν «Ἀκτίνων». Ψηλός,

στητός, κυπαρισσένιος. Πλατὸ μέτωπο, κι-
νήσεις τελετουργικὲς θὰ ἴεγα. Φωνὴ βα-
θιά, πολύχορδη, θεατρικὰ ἄψογη — εἶχε,
ἄλλωστε, παρακολουθήσει καὶ Θέατρο.
Βλέμμα δυνατὸ, καλοσυνάτο. Καρδιά γεμά-
τη ἀγάπη. Ὅψη στοχαστικὴ καὶ σεμνή.
Σεμνότητα καὶ ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο —
τὰ δύο του κύρια χαρακτηριστικά.

Κι ὕστερα, ἡ φιλία... Τὸ σπίτι του, μὲ
τὴν εὐγενική του οἰκοδέσποινα, ἔγινε, ἀργό-
τερα, ἓνα μικρὸ λογοτεχνικὸ ἐργαστήρι.
Ἐκεῖ, κάθε δεκαπενθήμερο, ὁ πυρήνας τῆς
σημερινῆς «Χριστιανικῆς Λογοτεχνικῆς
Συντροφιάς» συναντιόταν γιὰ νὰ διαβάσει
τὰ κείμενά του, μὲ σκοπὸ τὴν αὐστηρότα-
τη, (ἀλλὰ πάντα μὲ πολλὴν ἀγάπη) κρι-
τική. Ἐκεῖ, ὁ Μπολέτης — θυμᾶμαι —
ἀπάγγελνε, μὲ τὴν ἄψογη ἄρθρωσή του
καὶ τὶς ἀρμονικὲς κινήσεις τῶν χειρῶν του,
τὴν «Ἁγία Πέσσα» κι ἄλλους πολλοὺς
γλωστοὺς στίχους του. Καὶ μᾶς ἔλεγε τὸ
παράπονο καὶ τὴν ἀγωνία του γιὰ τὴν
ποίησι, πὸν κινδύνευε, μὲ τὴν ἀλόγιστη
καὶ δίχως τὸ παραμικρὸ ρυθμὸ χροῆση τοῦ
ἐλευθέρου στίχου, νὰ χάσει γιὰ πάντα τὴν
ὁμορφιά της, τὴν οὐσία της.

Ποιὰ εἶναι ἡ ποιητικὴ προσφορὰ τοῦ
Μπολέτη στὸ Νεοελληνικὸ Παρνασσὸ καί,
πιὸ εἰδικά, στὸ Νεοελληνικὸ Χριστιανικὸ
Ποιητικὸ Λόγο δὲν εἶναι νὰ ποῦμε τώρα.
Κι ἔπειτα, γιὰ τὸ ἔργο του θὰ μι-
λήσουν, ἐλπίζουμε, τεκμηριωμένα καὶ
πλατιά, ἄλλοι. Ἐμεῖς, μὲ τὸ πολὺ
πρόχειρο καὶ τὸ φτωχὸ τοῦτο σημεῖωμα —
πὸν γράφεται, ἄλλωστε, χωρὶς νὰ ἴχουμε
μπροστὰ μας τὰ βιβλία, τοῦλάχιστο, τοῦ
ποιητῆ — θέλουμε μονάχα νὰ βάλουμε ἓνα
πρῶτο πετραδάκι πὸν ν' ἀντισκόψει, ὅσο

μπορετό, τὴ Λήθη. Κι ἀκόμα τὰ λόγια τοῦ-
τα — ἀδύναμα γιὰ ἓναν Ποιητὴ μὲ τὴν
ἀξία τοῦ Μπολέτση — νὰ σταθοῦν ὁ στερ-
νός ἀδερφικός μας ἀποχαιρετισμός, μιά καὶ
δὲν μπορέσαμε νὰ τοῦ δώσουμε τὸν τελευ-
ταῖο ἀσπασμό.

Μολαταῦτα, δὲν μποροῦμε νὰ μὴ θυμή-
σουμε πόσο καλλιτέχνης ἦταν ὁ Στέφανος
Μπολέτσης, πόσο ζυμωμένος μὲ τὴν Ποί-
ηση. Κι ἂν ἡ ποιητικὴ του προσφορὰ ὑπο-
τιμήθηκε, ἢ, πιὸ σωστά, ἀγνοήθηκε, ἀπὸ
τὴν πνευματικὴ μας ἡγεσία, ἂν κανένας
μας (Κράτος, ἐπίσημη Ἐκκλησία, ἐμεῖς
οἱ ἴδιοι οἱ φίλοι του), δὲν ἔκανε στὸ ἀ-
κέραιο τὸ χρέος του πρὸς τὸν Ποιητὴ, ὅσο
αὐτὸς ζοῦσε, δὲν εἶναι λόγος νὰ μὴν εἰπω-
θεῖ, τώρα ἀμέσως, πόσο τεχνίτης στάθηκε
ὁ Ποιητὴς τῆς «Λίμπυ - λάμα - λάχ». Δὲν
εἶναι λόγος νὰ μὴν εἰπωθεῖ, ὅτι πλατιεῖς
ἐπικολορικὲς συνθέσεις, ὅπως ἡ «Ραψω-
δία» τοῦ Μπολέτση, ὅπου ἡ ψυχὴ τοῦ
σταυρωμένου Ἑθνους, στὴν Ἑλληνοχρι-
στιανικὴ του σύζευξη, ζωγραφίζεται θαυ-
μαστά σὲ στίχους μαστορικὰ συμπευμένους,
σὲ στίχους παλλόμενους ἀπὸ καρτερία,
ἀνθρωπιά, πόνο κι αἰσθήματα εἰρήνης,
λευτεριάς, ἀγάπης (ἀπὸ τὴν ἴδια, δηλαδή,
τὴν καρδιά τοῦ Ποιητῆ), σπάνια συναν-

τοῦμε στὴ σύγχρονη ποίησή μας. Δὲν εἶναι
λόγος νὰ μὴν εἰπωθεῖ, ὅτι ὁ Ποιητὴς, ποῦ
ἔγραψε τὴν «Ἐπιστροφή» καὶ τὶς «Θύρες
αἰώνων», εἶναι (μαζὶ μὲ τὸν Γ. Βερίτη),
τὸ μεγάλο δρόσημο στὸ Νεοελληνικὸ Χρι-
στιανικὸ Ποιητικὸ Λόγο, ποῦ τὸν ζωντά-
νεψε ξανά καὶ τὸν ἀνανέωσε ἀποφασιστι-
κά. Κι ἂν πρέπει νὰ δώσουμε κάποιο χα-
ρακτηρισμὸ γιὰ τὴν ποίησή του, θὰ λέγα-
με, ἴσως, πὼς ὁ Στέφανος Μπολέτσης εἶ-
ναι ὁ Ποιητὴς τῆς σταυρωμένης ἐπιστρο-
φῆς στὸ Χριστό.

Ζοῦσε τὴν Ποίηση ὁ Στέφανος Μπολέ-
τσης, ὅπως ζοῦσε καὶ τὸ Χριστό. Ἐκεῖ
ποῦ τώρα ὀδεύει ἡ ψυχὴ του θὰ εὐφραί-
νεται, καθὼς θὰ ξέρει πιά ὅτι μπορεῖ νὰ
πεῖ: «τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι,
τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα».
Θὰ ξέρει πιά πὼς κράτησε, ψηλά καὶ
ἀμόλυτα ἀπὸ τὴν Ἄρνηση, τὰ λάβαρα
τῆς Ποίησης καὶ τῆς Ζωῆς. Ὁ Ἄνθρωπος
Μπολέτσης ἦταν, πρὶν ἀπ' ὅλα, Π ο ι η -
τ ἡ ς. Ὁ Ποιητὴς Μπολέτσης ἦταν, πάν'
ἀπ' ὅλα, Ἄ ν θ ρ ω π ο ς. Ἄς εἶναι ἡ
μνήμη του αἰώνια.

ΝΙΚΟΣ ΤΥΠΑΛΔΟΣ

ΣΤΟ ΡΑΨΩΔΟ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑ

Πολεμιστὴς ἐσὺ καὶ ποιητὴς,
ὁ ραψωδὸς τοῦ ἔπους τοῦ Σαράντα,
τραγοῦδι μεγαλόπνοο
πὼς νὰ συνθέσης δὲν μπορεῖς,
νομίζεις.

Στὴν ὠριόπλουμή σου λύρα,
ἀκουμπισμένος,
γεροντικά τὰ δάκτυλά σου
στὶς χορδὲς κτυποῦν,
παϊάνα δὲν ξεχύνουν
καὶ δακρῶζεις.

Κι' ὅπως τὸ πρόσωπό σου,
ἀπορημένο,
πρὸς τῶν οὐρανῶν τὰ βᾶθη στρέφεις,
μὲ δάκρυ τὴν αἰωνιότητα
ἐνατενίζεις.

(στὸν Στέφανο Μπολέτση)

Χαρούμενες ἱριδίζουν
στὸ δάκρυ σου
οἱ ἀνταύγειες τῆς αἰωνιότητος
καί, σὰν ἀπὸ κρύσταλλο,
τὸ χαμόγελο
τῆς Μεγάλης Μορφῆς
μᾶς χαρίζεις.

Ἄδελφέ μου, βετεράνε ποιητῆ,
ὁ πόνος σου
δονεῖ τῆς λύρας τὶς χορδὲς
καὶ μὲ τὴν ἀγωνία σου
παϊάνα διθυραμβικό,
ἀγῶνα - σύνθημα, γιὰ μᾶς, ἀγῶνα -
σύνθημα,
σαλπίζεις!

ΕΛ. ΜΑΪΝΑΣ

Ὁ ποιητὴς ποὺ μᾶς ἔφυγε

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

(*Ἐπὶ τὰ Βραδυνὰ Φῶτα στὸ Ἀνέσπερο Φῶς*)

Λογάριαζα νὰ γράψω μόνο γιὰ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Στέφανου Μπολέτση, τοῦ λεπταίσθητου ποιητῆ, ποὺ χάσαμε πρὶν ἀπὸ λίγο καιρό. Εἶπα νὰ περιοριστῶ στὰ ποιητικὰ του βιβλία, νὰ τὰ ξαναδιαβάσω, νὰ ξανανοιώσω τὸν ἀπαλὸ καὶ γνήσιο λυρισμὸ του καὶ τὴ γεύση τῶν λυτρωτικῶν ποιητικῶν του διαλογισμῶν, νὰ μιλήσω δηλαδὴ μόνο γιὰ τὸν ποιητῆ, ἀφοῦ γιὰ τὸν ἄνθρωπο Μπολέτση ὑπῆρχαν ἄλλοι ἁρμοδιώτεροι ἀπὸ μένα νὰ μιλήσουν, ποὺ ἔστεκαν πολὺ πιὸ κοντὰ του, ὡς προσωπικοὶ του φίλοι καὶ τὸν γνώριζαν καλύτερα ὡς ἄνθρωπο.

Πῆρα λοιπὸν τὰ βιβλία τοῦ Μπολέτση στὰ χέρια μου καὶ ἄρχισα νὰ ξαναδιαβάζω προσεχτικά, ἕνα-ἕνα. Ἀπὸ τὰ «Βραδυνὰ Φῶτα», τὴν πρώτη ποιητικὴ του συλλογὴ, ποὺ τύπωσε στὰ 1939, πέρασα στὴ «Ραψωδία» του, ποὺ ἔβγαλαν οἱ ἐκδόσεις «Δαμασκός» στὰ 1946, κατόπιν πῆρα στὰ χέρια μου τὴν «Ἐπιτροφή» του, ποὺ μᾶς παρουσίασε στὰ 1948, διάβασα μὲ τὴ σειρά τους τὶς «Θύρες Αἰώνων», τυπωμένη πάλι στὶς ἐκδόσεις «Δαμασκός» τὸ 1952 καὶ κατέληξα στὴν τελευταία ποιητικὴ του συλλογὴ, στὰ 1971 μὲ τὸν τίτλο «Ποίηση ἢ Μία». Γιὰ νὰ ὀλοκληρώσω τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ, ξαναδιάβασα ἀκόμα ὅσα ποιήματα ἔγραψε γιὰ παιδιὰ στὰ 1948, ποὺ τὰ συμπεριέλαβε τὸν ἴδιο χρόνο στὴν ἀνθολογία παιδικῶν ποιημάτων τῆς «Δαμασκῆς», ἢ ὁποῖα μὲ τὸν τίτλο «Τὸ Τραγούδι τοῦ Παιδιοῦ», σημείωσε μεγάλη ἐπιτυχία.

Τελειώνοντας τὸ διάβασμα τῶν ποιημάτων τοῦ Στέφανου Μπολέτση, ὅσον τουλάχιστο βρισκονται συγκεντρωμένα

σὲ βιβλία, ξαναθυμήθηκα καὶ πάλι καὶ διαπίστωσα πόσην ἀλήθεια κρύβει μέσα του, αὐτὸ ποὺ εἶχε πεί κάποτε ὁ Pascal: «Νόμιζα ὅτι θάβρισκα ἕνα συγγραφέα (ἡμεῖς θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ἕναν ποιητῆ), καὶ βρίσκω ἕναν ἄνθρωπο». Καὶ θυμοῦμαι ἀκόμα καὶ κάτι ἄλλο, ποὺ τῶχει γράψει κάπου, σ' ἕνα ἀπ' τὰ περίφημα δοκίμιά του ὁ Montaigne, αὐτὸς ὁ φημισμένος Γάλλος moraliste τοῦ 16ου αἰώνα: «Δὲν συναντῶ ποτὲ συγγραφέα (ἡμεῖς θὰ λέγαμε πάλι ποιητῆ), ποὺ νὰ μὴ ζητῶ μὲ σπουδὴ νὰ μάθω τί ἄνθρωπος ἦταν».

Ἄξιοπρόσεχτο εἶναι ὅτι ἐδῶ, στὴν περίπτωση τοῦ Μπολέτση, δὲ χρειάζεται καθόλου «μὲ σπουδὴ νὰ μάθω τί ἄνθρωπος ἦταν» ὁ ποιητὴς ποὺ μᾶς ἔφυγε. Αὐτὸ ποὺ ἔγραψε ὁ Montaigne, συλλογιζομαι, ἀσφαλῶς θὰ πρέπει νὰ ἰσχύει γιὰ ἕναν μυθιστοριογράφου καὶ πολὺ λιγώτερο γιὰ ἕναν ποιητῆ. Σπουδάζοντας τὴ ζωὴ ἐνὸς πεζογράφου, τὶς περιπέτειές του, τοὺς πόνους του καὶ τοὺς πόθους του καὶ τοὺς καύμους του, μὲ δυὸ λέξεις τὴν ψυχικὴ του ἱστορία, φωτίζουμε τὸ ἔργο του περισσότερο, μὲ ἕναν προβολέα πού, μὲ τὸ ἔντονο καὶ διαπεραστικὸ φῶς του, μᾶς δείχνει ὅλες τὶς πολυτίμες γιὰ τὴ σπουδὴ μας λεπτομέρειες. Ἔτσι ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ συγγραφέα - πεζογράφου, πηγαίνουμε στὸ ἔργο του, ποὺ τὸ οἰκειωνόμαστε εὐκολώτερα καὶ τὸ ἐρμηνεύουμε σωστότερα.

Τοῦτο ὅμως δὲ μπορεῖ νὰ ἰσχύει στὴν περίπτωση τοῦ Στέφανου Μπολέτση. Δὲν ἔχουμε καμιάν ἀνάγκη, νὰ σπουδάσουμε τὴ ζωὴ του γιὰ νὰ δοῦμε τί ἄνθρωπος ἦταν, προκειμένου νὰ ἐμβαθύ-

νομε στην ποίησή του, όταν αυτή η ζωή του κι αυτός ο άνθρωπος Μπολέτσης, μάς αποκαλύπτονται κατά τόν πιο ανάγλυφο τρόπο, μέσ' από τους στίχους του.

Από τη μία στην άλλη ποιητική συλλογή του Μπολέτση, ακόμη κι όταν έχουμε να κάνουμε, έτσι φαίνεται με την πρώτη ματιά, με θέματα που βρίσκονται έξω από το «εγώ» του ποιητή και αναφέρονται στο «έκεινο», σέ κάτι δηλαδή που βρίσκεται έξω απ' την ψυχική σφαίρα του (τέτοια ή περίπτωση της «Ραψωδίας» του, όπου ύμνει και δοξολογεί ο ποιητής, τις δόξες και τὰ παθήματα της Ελλάδας του πολέμου, κατά την περίοδο 1940-1946), ακόμα και τότε παρεμβάλλεται ο άνθρωπος Μπολέτσης, ή καρδιά του, ή ψυχή του, ή πίστη του, ο έαυτός του όλος, και μάς δίνει μιὰ ποίηση (άνεξάρτητα απ' τὸ αισθητικό αποτέλεσμα σέ τούτο ή σέ κείνο τὸ ποίημα), ειλικρινή, τίμια, προσωπική, γιομάτη ζέστα ψυχής, εὐγενή όράματα, διεισδυτικούς στοχασμούς, χριστιανικά θιώματα. "Ετσι πώς μπορείς να διαβάσεις τὰ τέσσερα ποιητικά βιβλία του Μπολέτση, κι ακόμα κείνα τὰ ξεαίσια, τὰ τόσο τρυφερά και χαριτωμένα παιδικά του, στο «Τραγούδι του Παιδιού», χωρίς να νοιώσεις τὸν άνθρωπο που τὰ έγραψε; "Εδῶ δέ χρειάζεται να σπουδάσεις ειδικά τή ζωή του ποιητή, γιατί ο ποιητής ο ίδιος σου αποκαλύπτεται, σου προσφέρεται, σου άνοίγει τήν ψυχή του, σου έξομολογείται. Πονά, κλαίει, χαίρεται, είτε στην περίοδο της «πτώσεως», είτε στην περίοδο της «άνόδου» (για να θυμηθούμε τήν «Έπιστροφή» του). Και στις άμφιβολίες του και στις καταφάσεις του και στους διχασμούς του και στις άμετάθετες βεβαιότητές του, ο ποιητής τραγουδάει, εκφράζεται ποιητικά, στοχάζεται, αναλύεται και μάς δίνει τὸν έαυτό του, με όλη του τήν ειλικρινεία και τήν αλήθεια, όπως είναι, άβίαστος και άπροσποίητος.

Νά γιατί ο λόγος του Pascal, που μνημονέψαμε πιὸ πάνω, έπαληθεύεται τόσο πολύ, στην περίπτωση του Στ. Μπολέτση. Γιατί ένῶ, διαβάζοντας τις ποι-

ητικές του συλλογές, πήγαινα να συναντήσω έναν ποιητή, έγώ συνάντησα, πριν απ' όλα τ' άλλα, έναν άνθρωπο.

Ακόμη και κάτι άλλο, χαρακτηριστικό τής ψυχικότητας, τής νοοτροπίας και τής πνευματικής καλλιέργειας του Στ. Μπολέτση: στο τελευταίο χρονολογικά βιβλίο του, στο «Ποίηση ή Μία», που μάς παρουσίασε στα 1971, στο τέλος του βιβλίου, μάς παραθέτει ένα σύντομο βιογραφικό του σημείωμα, γραμμένο άσφαλῶς από τὸν ίδιο, αλλά σέ τρίτο πρόσωπο. Μισή σελίδα πιάνει τὸ σημείωμα, συνοδεύεται δέ με λιγοστούς στίχους, — σά δείγμα γραφής — από κάθε μιὰ ποιητική του συλλογή. Στο βιογραφικό αυτό σημείωμα, διαβάζουμε τὰ ακόλουθα: «Ο Στέφανος Π. Μπολέτσης, γεννήθηκε στην Κέρκυρα στις 26-7-1903, από πατέρα Έλληνα-Κορφιάτη και μητέρα Ίταλο-αύστριακή, απ' τήν Τεργέστη. Στην Αθήνα τὸν έφεραν οί γονείς του σέ μικρήν ηλικίαν, όπου έζησε έκτοτε και ύστερα από τις έγκύκλιες σπουδές του, εργάστηκε σαν υπάλληλος σέ μιὰ μεγάλη Έταιρεία, από τήν όποία αποχώρησε, ύστερα από 30 χρόνων εργασία, λόγω σωματικού άτυχήματος. Πρωτοφάνηκε στα γράμματα τὸ 1928 που δημοσίευσε τὰ πρώτα ποιήματά του, στο παράρτημα τής «Μεγάλης Έλληνικής Έγκυκλοπαιδείας» «Πυρσοῦ» και έκτοτε πολλά λυρικά και σατυρικά ποιήματα, σέ διάφορα λογοτεχνικά και χριστιανικά περιοδικά, σέ έφημερίδες, λευκώματα, άνθολογίες σχολικά βιβλία κ.ά. "Εδωσε τὸ Όρατόριο «Παῦλος», με μουσική του συνθέτη-μουσικολόγου Τάκη Γεωργίου (1951). "Εδωσε κατ' επανάληψη, ραδιοφωνικές όμιλίες. Πολλά ποιήματά του έχουν μελοποιηθί και ήχογραφήθι.» Στη συνέχεια του σημειώματος αυτού, άφου παραθέτει τις ποιητικές του συλλογές, που τύπωσε σέ βιβλία, προβαίνει σ' έναν σύντομο χαρακτηρισμό ή καλύτερα σέ μιάν κατατοπιστική άνάλυση τής ποιητικής του τέχνης.

Με τὸ πιὸ πάνω βιογραφικό σημείωμα, που μάς έδωσε ο ίδιος ο Μπολέτσης, είναι σά να μάς λέει ο ποιητής: «Δέ

χρειάζεται να έρευνήσεις περισσότερο, για να μάθεις τὰ καθέκαστα τῆς ζωῆς μου. Θὰ σοῦ τὰ πῶ ἐγὼ ὅλα, ἀφοῦ ἄλλωστε δὲν εἶναι καὶ πολλὰ, μὲ δυὸ λόγια. Τὰ περισσότερα, θὰ σοῦ τὰ ποῦν, φίλε μου, οἱ στίχοι μου. Μπορεῖς νὰ θρεῖς σ' αὐτούς ὅσα μεγάδια θελήσεις, ἕνα μονάχα δὲ θὰ θρεῖς: προσποίηση καὶ ἀνελικρίνεια».

Ὁ Στέφανος Μπολέτης, ὅπως εἶπα-
με, πρωτοπαρουσιάστηκε στὰ ἑλληνικὰ
γράμματα στὰ 1939 μὲ τὰ «Βραδυνὰ
Φῶτα» του. Τούτη δῶ τὴν πρώτη ποιη-
τικὴ του συλλογὴ, τὴν πρόσεξε ἡ κριτικὴ
καὶ ἐπισήμανε τὴν ἀπαλότητα τῆς φων-
ῆς του, τὴ μουσικότητα τοῦ στίχου του,
ἕνα λυρισμὸ γνήσιο καὶ ἀνεπιτήδευτο.
Ὁ Αἴμ. Χουρμούζιος, ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ
σημαντικούς καὶ ὀξυδερκεῖς κριτικούς
τῆς λογοτεχνίας μας, σημείωνε, ἀνά-
μεσα στ' ἄλλα, καὶ τὰ ἀκόλουθα, σὲ
μιὰ κριτικὴ του στὴ «Νέα Ἐστία» (τό-
μος ΚΖ', σελ. 710): «Αὐτὴ ἀκριβῶς
εἶναι ἡ τέχνη τοῦ κ. Μπολέτη, νὰ κάνει
ποίησι μονάχα μὲ τὴν ἐκμετάλλευσή
τοῦ αἰσθήματος, μὲ λόγια ἀπλά, εὐγε-
νικά, μὰ ζωντανά, ἀπὸ συγκρατημένο
αἶσθημα καὶ πάθος». Ἀνάμεσα στὰ ποι-
κίλια θέματα, μέσα στὰ ὁποῖα κινεῖται
ὁ ποιητὴς τῶν «Βραδυνῶν Φώτων», δὲ
δυσκολεύεσαι νὰ διακρίνεις μιὰ πνευ-
ματικὴ ὑγεία, δὲ συναντᾷς πουθενὰ τί-
ποτα τὸ ἀρρωστημένο, ἀπεναντίας μά-
λιστα, ἀπὸ μερικoὺς στίχους του, μαν-
τεύεις τὴν κατοπινὴ ἀνέλιξη τοῦ ποιη-
τῆ, ποῦ δόθηκε ὀλόκληρος, ἀποδεχόμε-
νος τὴ χριστιανικὴ θεώρηση τοῦ κόσμου
καὶ τῆς ζωῆς, στὰ μεταφυσικά του ὄ-
ράματα. Τοῦτοι ἐδῶ οἱ στίχοι, προδια-
γράφουν κατὰ κάποιον τρόπο τὴν κα-
τοπινη πορεία του:

Παραφρονία

στοῦ σύμπαντος τὴν ἁρμονία

ἢ χορδὴ μου.

Στῶν ἄλλων μέσα τοὺς θριαμβικούς
παιῖνες

ἢ φωνὴ μου

ψιθυρισμός,

πνίγεται δίχως ν' ἀκουστεῖ.

Ὅμως

ἔν' ἅγιο φῶς φωτίζει τὴν ψυχὴ μου...

Μετὰ τὰ «Βραδυνὰ Φῶτα», κι ὕστερ'
ἀπὸ σιωπὴ, ἢ καλύτερα ἀπὸ ψυχικὴ καὶ
πνευματικὴ προετοιμασία ἀρκετῶν χρό-
νων, μᾶς παρουσιάζεται ὁ Μπολέτης,
ψυχικὰ ἀνανεωμένος καὶ πνευματικὰ
πάνοπλος καὶ στοὺς ἐκφραστικούς του
τρόπους πιὸ ὠρμος. Οἱ διεργασίες ποῦ
ἔγιναν μέσα του, ἀπὸ τὰ «Βραδυνὰ
Φῶτα» καὶ δῶθε, ἢ συνεχῆς ἐπαφὴ του
μὲ τὸν Εὐαγγελικὸ Λόγο, τὸν ὀδήγησαν
στὸ δρόμο τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ
ἐλπίδας. Ἔτσι ὁ Μπολέτης, ξεχώρισε
ἀπ' τοὺς ἄλλους ποιητὲς τῆς γενιᾶς
του, ποῦ παρουσιάζονταν οἱ περισσότε-
ροι νὰ ζοῦν μιὰ ζωὴ «δίχως λόγο καὶ δί-
χως σκοπὸ», ὅπως τραγουδαίει σ' ἕνα
στίχο του ὁ Ν. Λαπαθιώτης. Σ' αὐτὴ τὴ
νέα περίοδο τῆς ζωῆς του καὶ τῆς ποιη-
τικῆς του σταδιοδρομίας, ἀρχίζει ὁ
Μπολέτης τὴ συνεργασία του στὸ πε-
ριοδικὸ τοῦτο, ποῦ τὸ τίμησε καὶ τὸν
τίμησε, ἕως τὴν ἔξοδό του ἀπὸ τοῦτον
τὸν κόσμον, πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ (πέ-
θανε στίς 11 Αὐγoῦστου 1973). Ἄς
σημειώσουμε ἐδῶ γιὰ τὴν ἱστορία, πῶς
τὸ τελευταῖο ποίημα τοῦ Μπολέτη στίς
«Ἀκτίνες» δημοσιεύθηκε στὸ τεῦχος Φε-
βρουαρίου 1970 μὲ τὸν τίτλο «Σκέψου
τὴ Μπιάφρα - ἔκκληση γιὰ λίγη ἀγά-
πη».

Θυμοῦμαι ἀκόμα, τὴν ὥρα αὐτὴ τῆς
νοσταλγικῆς περιπλάνησης σὲ περασμέ-
νους χρόνους πνευματικῶν ἀναζητήσεων
καὶ ἰδεολογικῶν ἀντιθέσεων, στὰ φοι-
τητικὰ ἀμφιθέατρα καὶ σὲ κάτι ἄλλες
αἰθουσες (ἄλλοίμονο! ἔχουν κατεδαφι-
στεῖ κι αὐτές, κι ἂς εἶχαν κάτι ἀπὸ
τὴν ψυχὴ μας, κι ἔχουν παραχωρήσει
τὴ θέση τους σὲ μοντέρνα, εὐρύχωρα
κτίρια), ποῦ μᾶς στήριξαν καὶ μᾶς
ἔθρεψαν καὶ μᾶς ξεδίψασαν πολλὲς φο-
ρές, ποῦ μᾶς ἔμαθαν νὰ στοχαζόμεστε
κι ἔδωσαν διέξοδο στίς πνευματικὲς καὶ
μεταφυσικὲς ἀνησυχίες μας, μὲ τὴ σπου-
δὴ καὶ τὴν ἐμβάθυνση, ὅσο τοῦτο ἔστεκε
δυνατό, στὸν Ἄρρητο Λόγο, θυμοῦμαι,

λοιπόν, τὴν ὥρα αὐτὴ τὰ πρῶτα ποιήματα τοῦ Μπολέτση, σ' αὐτὲς ἐδῶ τις στήλες τῶν «Ἀκτίνων», στὸ τεῦχος Ἰανουαρίου 1946. Ἦταν δυὸ ποιήματα μὲ τοὺς χαρακτηριστικοὺς τίτλους: «Δάκρυ Χαράς» καὶ «Ἐλα στὸν Κάμπο», τρυφερά καὶ συγκινημένα, ἀποκαλυπτικά τῶν προθέσεων καὶ τῶν διαθέσεων καὶ τοῦ καινούργιου προσανατολισμοῦ τοῦ Μπολέτση, ποὺ ἔπαιρνε τώρα μιὰ συγκεκριμένη κατεύθυνση. Ἄς παραθέσουμε τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ δυό, γιατί ἔχει τὴν ἱστορία του καὶ γιὰ τὸ περιοδικὸ τοῦτο, ποὺ θγαίνει τώρα κοντὰ σαράντα χρόνια, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ ποιητῆ ποὺ χάσαμε:

Δάκρυ,
ἓνα μου δάκρυ,
φώτισε
καὶ λάμπρυνε,
τὰ σκοτεινὰ βασίλεια τῆς ψυχῆς μου.
Κι ὡς εὐλογία νερομάνας,
τοὺς νεκροὺς
κι ἄγονους τόπους πότισε.
Ἄνθισαν κῆποι,
σκιερὰ φάνηκαν ἄλλη:
χρυσοαλλίδες,
τριλλίες
— στὰ φυλλώματα —
κι ἀχτίδες.
— Ἄν θὲς νὰ πᾶς ψηλὰ
πρόπει φτερὰ ν' ἀπλώσεις.
Νάχεις καρδιὰ ζεστή, ἂν θὲς χαρὰ νὰ
νοιώσεις.

Δάκρυ χαρᾶς,
ζωῆς,
ἀγάτης,
δάκρυ καλωσύνης,
ἀνάστησε τὰ μέρη αὐτὰ ποῦταν νεκρά.
Κι εἶδα πὼς ζῶ!
Εἶδα πὼς ἔχω δυὸ λευκὰ
κι ἀστραφτερὰ
φτερά.

Ἀκολούθησαν ὕστερα στὶς «Ἀκτίνες» κι ἄλλα πολλὰ ποιήματα τοῦ Μπολέτση, ὅλα ἔκφραση καὶ βίωμα τῆς καινούργιας χριστιανικῆς πορείας του. Τὰ καλύτερα ποιήματα τοῦ ποιητῆ, εἶναι τῆς

περιόδου αὐτῆς καὶ πρωτοδημοσιεύθηκαν ὅλα, σ' αὐτὲς ἐδῶ τις στήλες: «Νέα Ζωή», «Ἡ Μπαλάντα τῆς Λίμπυ Λάμα Λάχ», «Ἄνοδος», «Πρὸ τῆς Δαμασκοῦ», «Ὁ Πόνος θὰ περάσει», «Ψαράδες», «Ἐπιστροφή» καὶ ἄλλα. Ὅλα τὰ ποιήματα αὐτὰ εἶναι τόσο γνήσια, τόσο πονεμένα, τόσο ἀληθινὰ, ἀλλὰ καὶ τόσο ἄρτια στὴ μορφή τους, ποὺ θὰ πρέπει νὰ περάσουν στὶς νεοελληνικὲς ἀνθολογίες ὡς χαρακτηριστικὰ δείγματα τῆς ποιήσεως τοῦ Μπολέτση. Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ θὰ τὰ περιλάθει ἀργότερα στὴν ποιητικὴ του συλλογὴ «Ἐπιστροφή». Θὰ μᾶς ἀπασχολήσει ὁμως τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Μπολέτση, μὲ τὴ χρονολογικὴ σειρὰ ποὺ δόθηκε στὴ δημοσιότητα.

Ἦστερ' ἀπ' τὰ πρῶτα φανερώματα τοῦ Στ. Μπολέτση στὶς «Ἀκτίνες», θὰ μᾶς ξαφνιασῆναι τὴν ἴδια αὐτὴ χρονιά ἢ «Ραψωδία» του, ποὺ εἶναι, ὅπως τὸ ἐπισημάναμε καὶ πιὸ πάνω, μιὰ ποιητικὴ σύνθεση ἐμπνευσμένη ἀπ' τὰ χρόνια τῆς Δόξας καὶ τῆς Δοκιμασίας, τῆς περιόδου 1940-1946. Δὲν ἔχουμε νὰ κάνουμε ἐδῶ μὲ φτηνὰ ρητορικὰ πατριωτικὰ ποιήματα, ποὺ κανέναν δὲν πείθουν, ὅταν ἀκούγονται ἄκριτα καὶ ἀβασάνιστα, κοντὰ στοὺς κενοὺς ἀπὸ κάθε οὐσιαστικὸ νόημα πατριωτικὸς λόγους, ποὺ ἐκφωνοῦνται ἀφθονοί, στὶς ἐπετείους ἐθνικῶν μας γιορτῶν. Τὰ ποιήματα τῆς «Ραψωδίας» ἔχουν ἓνα μεγάλο προσόν: εἶναι λιτὰ καὶ ὑποβλητικά, ἀπογυμνωμένα ἀπὸ κάθε κούφιο θερμοπαλισμὸ καὶ χτυπητὰ στολίδια. Γι' αὐτὸ καὶ πείθουν, γι' αὐτὸ καὶ καθὼς τὰ διαβάζουμε προεκτείνονται μέσα μας καὶ μᾶς κερδίζουν, μᾶς κάνουν νὰ ριγοῦμε, συνειδητοποιοῦμε τὸ νόημα ποὺ εἶχαν οἱ σεμνοὶ ἄγωνες μας τῆς περιόδου ἐκείνης καὶ μᾶς φέρνουν μιὰ γνήσια αἰσθητικὴ συγκίνηση. Ἐχω τὴ γνώμη ὅτι ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς «Ραψωδίας», καὶ μὲ τὰ πιὸ ἀπαιτητικὰ κριτήρια, μπορεῖς νὰ τὰ ξεχωρίσεις καὶ νὰ τὰ τοποθετήσεις μπροστὰ στὰ καλύτερα ποιήματα ποὺ ἔγραψαν γιὰ τὴν περίοδο τοῦ πολέμου οἱ καλύτεροί ἀπὸ τοὺς ποιητὲς μας: ὁ Σικελιανός, ὁ Σκίτης, ὁ Ἀθάνας, ὁ Μπαρλᾶς, ὁ Ἐλύτης καὶ ἄλλοι. Θὰ ἦ-

θελα νά παραθέσω ένα χαρακτηριστικό ποίημα τῆς συλλογῆς, μὲ τὸν τίτλο «Μὲς στὸ χαράκωμα»:

Μὲς στὸ χαράκωμα
κι ἔξω
τὸ δεῖλι
σχεδὸν εἰδυλλιακό:
γαλήνη,
σιμών' ἢ ἀνοιξη, μὲ πέλματ' ἀπαλά,
ἢ μέρα σβύνει.
Θέ μου
εἶναι ὠραία ἡ ζωή!
Κάποιο πουλι περνᾷ καὶ πάει...
Κι ἔξαφνα,
ξάφνιασμα
γλυκό,
σήμαντρο μακρινοῦ μοναστηριοῦ
ἐσπερινὸ χτυπάει...

Κι ἔρχονται οἱ ἀναμνήσεις
ἀπὸ κάποια
πόλη
μακρινή,
γαλήνης
καὶ ξανθῆς εἰρήνης πόλη.

"Ὅλα ἐκεῖ ἦταν ἤρεμα,
ὅλα γαλάζια.
"Ὅλα τὰ τύλιγε μιὰ ἀνάλαφρη γάζα
ὄνειρου
ἐαρινή.
Στὴ γαλιηνή Γῆ τῶν ἄμετρων κήπων,
Μάηδες
πλήθος...

Φτάνει.
Δὲν ἔχεις παρὰ μόνον
ἀπ' ἀτσάλι
μιὰ καρδιά
ποῦ δὲ λυγίζει.

"Αφῆσες κάπου — σ' ἄλλα μέρη —
κάποιαν ἄλλη
μικρὴ καρδιά.
Τώρα τῆς λόγχης σου ἢ αἰχμῆ,
δὲς
κοκκινίζει.

Πολλὰ ποιήματα τῆς «Ραψωδίας», ὅπως τὸ «Ὅχι», «Ἡ Μεγαλόχαρη», «Φλόγες στὰ Νέφη», «Σκέψου ἀδελφέ μου», «Μάρτης 1941», «Πατρίδα», «Ροῦπελ-Περιθῶρι-Λίσε», «Τρεῖς Ἀνάπηροι», «Ραγιαδες», «Ἀθήνα», «Ἐμποροὶ Θανάτου», «Ἡ Πεῖνα», «Φωνές», μᾶς ἐπιβάλλονται καὶ μένουν θαθεῖα χαραγμένα στὴ μνήμη μας. Ἄν κριτήριο τῆς ἀξίας ἐνὸς ποιήματος εἶναι ἡ ἀντοχή του στὴν ἐπανάληψη, τότε τὰ ποιήματα αὐτὰ ἀντέχουν σὲ πολλές, πάρα πολλές ἐπαναλήψεις. Ἄλλὰ καὶ μέσα ἀπ' τὶς πολεμικὲς ἐμπειρίες, ποῦ μετουσιώνονται σὲ καθαρὴ τέχνη, δὲ λείπει ἀπὸ τὸν ποιητὴ καὶ τὸ λυτρωτικὸ ὄραμα τῆς ἀγάπης, ποῦ ἐνώνει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς λαοὺς. Ἡ ποιητικὴ αὐτὴ συλλογὴ κλείνει μὲ τὴ «Διεθνὴ τῆς Ἀγάπης», ὅπου πάνω ἀπ' τοὺς χαλασμοὺς τοῦ πολέμου καὶ τὶς καταστροφές, ξεπηδᾷ τὸ αἶτημα γιὰ μιὰ εἰρηνικὴ ζωὴ, θασισμένη στὴ θεῖα αὐτὴ ἐντολή.

Κόκκινοι,
μαῦροι
πόλεμοι
λυῶσαν τὸ χάλυβα
καὶ πυρπολῆσαν
τὰ ὑπάρχοντά μας...

"Ἄστεγοι μείναμε,
γυμνοὶ
στ' ἀγριοβόρι
καὶ στὴν παγωνιά.
Καὶ μάται' ἀναζητήσαμε μὴ ἀπάνεμη
γωνιά...

Ζήσαμε:
εἶδαμε, πάθαμε, μάθαμε,
ξέρουμε τώρα.
Κι ἀντὶ νὰ κλαυθμηρίζουμε
στὰ σκότη αὐτά,
καὶ σὰν δειλιά - τυφλὰ ἐρπετά
σὲ τρίπτες χαλασμάτων κι ἐρειπίων νὰ
ζήσουμε,
εἶπαμε:
Πρέπει
τὴν καινούργια μας ζωὴ,
πιὸ στέρια ἀπ' τὸ μεπετὸν
νὰ ξαναχτίσουμε.

Τις ἀρετὲς τῆς «Ραψωδίας» τοῦ Μπολέτση, τὶς ἐπίσημανε καὶ πάλι ὁ Αἴμ. Χουρμούζιος, σὲ μιὰ διεξοδική κριτική του στὴ «Νέα Ἑστία» (τόμος ΜΑ', σελ. 378), παρακολουθώντας τὴν ἐξέλιξη τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὰ «Βραδυνὰ Φῶτα» του. Εἶναι χαρακτηριστικὰ τὰ ὅσα σημειώνει, ἀναλύοντας τὴν ποιητικὴ αὐτῆ συλλογῆ: «Ὁ πόλεμος, ὁ ἔθνικὸς συναγερόμος, τὸ δράμα, ἡ κατοχὴ, δοσμένα ἀπὸ ἓνα Χριστιανὸ ποιητῆ, ἓναν croyant. Μὰ δοσμένα μὲ τὸς νεώτερος ποιητικὸς τρόπον πού κάνουν τοῦτα τὰ αἰσθηματικὰ ἱκανὰ μ' ἄλλη μεταχείριση, νὰ ξεπέσουν σὲ φτηνὴ πατριδολογία, νὰ ξεκόβουν ἔντονα καὶ νὰ πείθουν γιὰ τὴν αἰσθητικὴ τους οὐσία. Ἡ ἑλληνολάτρισσα πνοή, συνταιριασμένη μὲ τὴν θρησκευτικὴν, εἶναι μιὰ νότια σχεδὸν ἀμεταχειρίστη στὴ νεοελληνικὴ ποίηση. Κι ὅταν προέρχεται ἀπὸ ἓναν ἄγνὸ καὶ τालαιπωρημένον ἄνθρωπο, ὅπως ὁ Μπολέτσης, διεκδικεῖ τὴν προσοχὴ καὶ τὴ συμπάθεια, πρὸς τὴν ἀγωνία πού σιγοκαίει μέσα του. Ὅταν πρωτοφάνηκε στὴν ποίηση τοῦ καιροῦ μας ὁ Μπολέτσης μὲ τὰ «Βραδυνὰ Φῶτα», πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, θυμᾶμαι πὼς χαϊρέτησα μ' ἐμπιστοσύνη τὰ πρῶτα ποιητικὰ του βήματα. Ἡ «Ραψωδία» του τώρα σημαδεύει μιὰ εὐδιάκριτη στροφή. Τὸ ὄραμά του περνάει τὰ ἐγκόσμια καὶ ἀναζητεῖ τοὺς ἰδανικοὺς κόσμους στὸ μυστήριον τῆς ὑπαρξῆς πού εἶναι πλασιωμένο ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ παράδοση. Δὲ θὰ συζητήσω διόλου αὐτὴ τὴ στροφή. Μ' ἐνδιαφέρει αὐτὴ τὴν ὥρα ἢ ποίησή του. Καὶ θὰ πρέπει νὰ τονίσω ἀμέσως, πὼς ἔχει ὅλα τὰ παλαιὰ στοιχεῖα τῆς γοητείας της, ἐπαυξημένα. Νοιώθεις ὅτι τὸ ὕλικό τους εἶναι μὲ ὑπομονὴ δουλεμένο κι ὁ ποιητῆς δὲν πέφτει ποτὲ στὴ θεματογραφία». Καὶ ἀφοῦ παραθέσει δυὸ ἀπὸ τὰ καλύτερα ποιήματα τῆς συλλογῆς προσθέτει: «Δὲν ξεχώρισα τὰ τραγοῦδια τοῦτα σὰν τὰ καλύτερα ἀπ' τὴ συλλογῆ. Τὰ ἔδωσα γιὰ νὰ σημαδέψω μ' αὐτὰ τὴ διάθεση πού ἐμπνέει τὸν ποιητῆ στὸ ἀντίκρυσμα γεγονότων ἢ ἰδεῶν πού μᾶς συνήθισαν νὰ τὰ δεχόμαστε — καὶ

νὰ τ' ἀποκρούμε — μ' ἄλλα κραυγαλέα μέσα. Ἐδῶ ἡ ὑπονοητικότητα τοῦ στίχου, ἀντικαθιστᾷ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐμπνευσης καὶ μᾶς εἰσάγει σὲ χώρους αἰσθήσεως, ὅπου οἱ ἔννοιες λογαριάζουν συνταιριασμένες μὲ τὴν προβολὴ τους στὴν ψυχῆ».

Μετὰ τὴ «Ραψωδία» ἔρχεται στὰ 1948 ἢ «Ἐπιστροφή». Θὰ ἔσπευδα ἀπὸ τώρα νὰ πῶ, ὅτι τοῦτες οἱ δυὸ ποιητικὲς συλλογές τοῦ Στέφ. Μπολέτση, εἶναι ὅτι καλύτερο μᾶς ἔδωσε ἔως τὸ θάνατό του. Στέκουν καὶ οἱ δυὸ ψηλά, τόσο γιὰ τὴν πνευματικότητά τους καὶ τὰ πλούσια χριστιανικὰ θιώματα πού τις πλημμυρίζουν, ὅσο καὶ γιὰ τὸ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα πού πραγματοποιοῦν. Οἱ «Θῦρες Αἰώνων» τοῦ 1952 καὶ ἡ «Ποίηση ἢ Μία» τοῦ 1971, κατὰ τὴ γνώμη μου τοῦλάχιστο, δὲν κατόρθωσαν νὰ τις ξεπεράσουν. Στὴ «Ραψωδία» καὶ στὴν «Ἐπιστροφή» ὁ Μπολέτσης μᾶς δίνει κάτι τὸ καινούργιο, κάτι τὸ ἀνανεωμένο σὲ αἴσθημα καὶ σὲ πάθος ζωῆς ἀκόμα καὶ σὲ λυρικὴ εὐαισθησία. Στὶς κατοπινὲς ποιητικὲς του συλλογές, μπορεῖ νὰ θρίσκουμε πιὸ ὠριμὴ σκέψη καὶ καταστάλλαγμα πνευματικὸ, δὲν ἔχουμε ὅμως καὶ μιὰν ἀντίστοιχὴ ἀρτιότητα μορφῆς. Ἄλλ' ἄς ξαναγυρίσουμε στὴν «Ἐπιστροφή».

Τούτη, ἡ τρίτη, ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Στ. Μπολέτση, ὅπως τὸ ὑποδηλώνει καὶ ὁ τίτλος της, ἐκφράζει κάτι τὸ πολὺ σημαντικό ἀπὸ τὴν ψυχικὴ ἱστορία τοῦ ποιητῆ, ὁ ὁποῖος θαδίζοντας, κι αὐτός, πρὸς κάποια Δαμασκό, ἄκουσε τὴ φωνὴ πού «τὴν πορεία του ἄλλαξε». Ἀπὸ τότε ὁ Μπολέτσης «ἐπέστρεψε» στὴν πίστη τῶν πατέρων του, γιὰ νὰ δοθεῖ ὁλόψυχος στὴ χριστιανικὴ ἀλήθεια. Μὲ τὸ ποίημά του «Πρὸ τῆς Δαμασκοῦ», ἐκφράζει θαυμάσια, τὸ περιστατικὸ τῆς μεταστροφῆς του, τότε πού ἄκουσε «κείνη τὴ φωνὴ πού τὴ σκληρὴ καρδιά του μάλαξε». Γιὰ τὸν ποιητῆ ἡ ἡμέρα πού ἐνοιωσε τοῦτο τὸ σκίρτημα, τούτη τὴ φωνή, τούτη τὴν ἀνείπωτη χαρὰ, μιὰ καινούργια αὐγὴ γλυκοχάραξε μέσα του, κάτι παλῆθ πέθανε, ἓνας νέος ἄνθρωπος γεννήθηκε:

Μιά νέα αὐγή
γλυκοχαράζει ἐντός μου
Ἀρχὴ ζωῆς,
ἀρχὴ ἀτέλειωτης χαρᾶς
ἦταν
ὁ πρῶτος θάνατός μου.

Ἡ «Ἐπιστροφή» χωρίζεται σὲ δυὸ χαρακτηριστικὰ μέρη: στὴν «πώση» καὶ στὴν «ἀνοδο». «Ὅλα τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς, εἶναι γραμμένα μὲ πόνου ψυχῆς καὶ γιὰ τοῦτο ἔχουν ἀλήθεια καὶ γνησιότητα. Πολλὰ μάλιστα ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτὰ ἐκφράζουν κατὰ τρόπο συγκλονιστικὸ ἕνα ψυχικὸ μεγαλεῖο. Αὐτὴ ἡ ψυχικὴ περιπέτεια — ἂν μποροῦμε νὰ τὴν ποῦμε ἔτσι — τοῦ ποιητῆ, αὐτὴ ἡ ὑπαρξιακὴ ἀγωνία ποῦ ἐκφράζει, μᾶς δίνονται τόσο ἀνάγλυφα, ποῦ πολλὰς φορές, μᾶς φέρνουν δάκρυα στὰ μάτια, ὅπως μὲ αἷμα καὶ μὲ δάκρυα συντριβῆς εἶναι γραμμένα τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτά.

Στὰ ποιήματα τοῦ πρώτου μέρους τῆς συλλογῆς αὐτῆς, μὲ τὸν τίτλο «Πτώσις», ὁ ποιητὴς ἐκδηλώνει καὶ ἐκφράζει τὸν «παλῆδ» ἐαυτοῦ του μὲ τὰ πιὸ λιτὰ καὶ ἀπέριττα μέσα, τότε ποῦ ἔσερνε «μόνο δυὸ πεσμένα φτερά - δυὸ φτερά σπασμένα», τότε ποῦ μὲ περισσὴ χάρη φοροῦσε «φτερῶν κομπὴ στολὴ» καὶ «μιὰ φαρέτρα εἶχε στὸ πλάι του χρυσή», τότε ποῦ «μὴ ἀντέχοντας ἢ λεπτεπίλεπτη ὑπαρξί του στὰ δεινά», «ἀπὸ ἴνα κλῶνο μιᾶς γαρδένιας γύρεψε νὰ στηριχτεῖ», τότε ποῦ ποθοῦσε μάταια νὰ θρυμματίζονταν, νᾶπεφταν τὰ τζάμια αὐτά, ποῦ «στὸ δῶμ' αὐτό, τῆς χρόνιας νόσου» τὸν κρατοῦσαν, «κι ἀγέρες θίαιοι νὰ εἰσορμοῦσαν». «Ὀλ' αὐτὰ τὰ συναισθήματα, τὰ ἐκφράζει ὁ ποιητὴς σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ καλύτερα ποιήματα τοῦ πρώτου μέρους τῆς «Ἐπιστροφῆς», μὲ τίτλους: «Φαντασία», «Ἐξόριστος», σ' ἐκεῖνα τὰ ἐξαίσια «Τζάμια», στὸ «Ἦρθεν ἢ Ἄνοιξη». Δὲν ξέρω ἂν τὰ ποιήματα αὐτὰ γράφτηκαν πράγματι πρὶν φτάσει ὁ ποιητὴς στὴ Δαμασκὸ του ἢ ἂν ἀποτελοῦν μεταγενέστερα γραψίματά του, προκειμένου νὰ ὀλοκληρώσει μιὰ ποιητικὴ σύνθεση, ἕναν ποιητικὸ κύκλο, ποῦ νὰ

ὑπακοῦει σὲ μιὰ μορφή διαλεκτικῆς. Ὅ,τι κι ἂν συμβαίνει μὲ τὰ ποιήματα αὐτά, σχηματίζεται πάντως μιὰ ἐνότητα, μαζὶ μὲ τὸ δεύτερο μέρος τῆς συλλογῆς, ποῦ ἔχει τὸν τίτλο «Ἄνοδος».

Στὸ δεύτερο αὐτὸ μέρος τῆς «Ἐπιστροφῆς», ὁ τόνος εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὸς. Ἐδῶ ἔχουμε νὰ κάνουμε πιὰ μὲ τὸν Μπολέτση ποῦ καταυγάζεται ἀπὸ τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας, ποῦ πιστεύει θεθεῖα στὸ λυτρωτικὸ μῆνυμα τοῦ Εὐαγγελίου, ποῦ δονεῖται ἔξω τὰ κατὰβασθὰ τῆς ὑπαρξῆς του, ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Σαρκωμένου Λόγου. Ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι ποῦ συναντοῦμε χωρὶς ἀμφιβολία τὰ καλύτερα ποιήματα τοῦ Μπολέτση. Πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ προσπεράσει καὶ νὰ μὴ σταματήσει, νὰ μὴ κερδηθεῖ στὸ τέλος ἀπὸ ποιήματα ποῦ δὲν ἀποτελοῦν ἀπλῶς στιγμῆς ποιητικῆς ἐμπνοῆς, ὅσοδήποτε εὐτυχισμένης, ἀλλὰ κραδασμοὺς ψυχῆς, καυτὲς ἐμπειρίες ζωῆς, χριστιανικὰ θιώματα μουσκεμένα στὰ δάκρυα τῆς συντριβῆς καὶ τῆς μετάνοιας;

Ἐδῶ στὸ δεύτερο τοῦτο μέρος τῆς «Ἐπιστροφῆς», ἐκτὸς ἀπ' τὰ ποιήματα ποῦ σημειώσαμε πιὸ πάνω, ὅτι ἦταν τὰ πρῶτα τοῦ ποιητῆ ποῦ δημοσιεύτηκαν στὶς «Ἀκτίνες», συναντοῦμε ἀκόμα καὶ τοῦτα τὰ τρία ἐξαίρετα ποιήματα: «Ἄγωνιστὴς Κυρίου Ἡλιοκαυτος», «Ἡ πλατεῖα» καὶ «Ταλαίπωρος Ἄνθρωπος Ἐγώ», ποῦ μᾶς δείχνουν τὸ Μπολέτση στὶς καλύτερες ποιητικὲς του στιγμῆς.

Νὰ γιατί πιστεύουμε ὅτι οἱ «Θῦρες Αἰῶνων» καὶ ἡ «Ποίηση ἢ Μία», δὲν προσθέτουν τίποτε καινούργιο στὴν ποιητικὴ παραγωγὴ τοῦ Μπολέτση. Τοῦτο βέβαια δὲν σημαίνει πῶς δὲν βρίσκουμε καὶ ἐδῶ ποιήματα ποῦ ἐκφράζουν τὸ γνώριμο ψυχικὸ κλίμα τοῦ ποιητῆ, τὴν ὑψηλὴ πνευματικότητά του, τὸ σπάνιο ἦθος του. Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε μάλιστα ὅτι σὶς δυὸ αὐτὲς ποιητικὲς του συλλογὲς βρίσκουμε τὸ Μπολέτση πιὸ κατασταλαγμένο, πιὸ ὄριμο, πιὸ στοχαστικὸ, ἀλλὰ, ἐπειδὴ μιλοῦμε γιὰ ποίηση, εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ μᾶς ἐνδιαφέρει καὶ τὸ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα, ποῦ

ἐδῶ θλέπουμε ὅτι δὲν ὀλοκληρώνεται τόσο, ὅσο στὰ ποιήματα τῆς «Ραφωδίας» καὶ τῆς «Ἐπιστροφῆς». Πάντως καὶ ἐδῶ συναντοῦμε ποιήματα ἢ καλύτερα στίχους, οἱ ὅποιοι ὄταν ἀπομονωθοῦν, καὶ μόνοι τους, θρίσκουν μιὰ προέκταση μέσα μας καὶ μᾶς κερδίζουν. Ἄκόμη συναντοῦμε ποιήματα πού κυριαρχεῖ ἕνας τόνος διδαχτικός. Ἐδῶ θὰ ἤθελα νὰ ξεχωρίσω ἀπὸ τὶς «Θῦρες Αἰώνων» τὰ ποιήματα: «Ὁ Λόγος Σου», «Βαρνάβας, Σίλας ἢ Δημᾶς», «Ἰδού», «Καθάρια ἢ Καρδιά μου», «Ἀπὸ τὰ Βάθη» (πόσο, μὰ πόσο δυσκολεύτηκα, Θεέ μου, νὰ Σὲ θρῶ - Κοπίασα πολὺ γιὰ νὰ σὲ συναντήσω), «Τὸ Χρυσὸ Κλειδί» (εἶναι κάτι καρδιές... Ἀσάλευτες μένουν κουφές - Σὰν πόρτες πού οἱ δανειστὲς μάταια ζητοῦν τὰ χρέη) καὶ ἀπὸ τὴν «Ποίηση ἢ Μία», τὰ ἐξῆς: «Ἦταν μιὰ πολὺ ὁμορφὴ Μέρα», «Σκοτεινὸ Καντῶνι» (κάποιοι, ποιὸς ξέρει ποιοί; ἴσως οἱ ἴδιοι ἐμεῖς - «κλέπται νυκτὸς» λεηλατήσαμε τὴ ζωὴ μας), «Ψιλοβρόχι σὲ μιὰ Δεντροστοιχία» (ἀγαπημένοι μου μικροὶ θεοὶ μου ἐξόριστοι, καταραμένοι - Βερλαίν, Μπωντελαίρ, Λελλιάν, Ποέ, διαβολοαγγελικὲ Ρεμπῶ - Τί ὁμορφῆς θᾶχαν τὰ μέρη, ἐκεῖ, τῆς ἐξορίας σας. — Γυμνὰ τὰ πάντα ἐδῶ — καὶ πιὸ γυμνὸς ἀπ' ὅλα εἶμαι ἐγώ), «Ὀδοστρωτῆρες», «Τὸ κλειστὸ Κουτί», «Διχασμός».

Ἄκόμα καὶ κάτι ἄλλο: στὴν τελευταία ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Στ. Μπολέτση «Ποίηση ἢ Μία», ὁ ποιητὴς στέκει μὲ στοχαστικότητα μπροστὰ στὴν ἐποχὴ μας πού χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῆς μηχανῆς καὶ προβληματίζεται. Μέσα σ' αὐτὸ τὸν ὄρυμαγδὸ τῶν μηχανῶν πῶς ν' ἀκουστεῖ ἡ φωνὴ τοῦ πνεύματος, ἡ φωνὴ τοῦ ποιητῆ; Οἱ στίχοι του ἀπὸ τὸ ποίημα «Ὀδοστρωτῆρες» εἶναι περιεκτικοὶ καὶ ὑποβλητικοί:

Νέοι καιροί.

Καὶ τ' ὄραμα, τὸ ὄνειρο;

Σὰν μηχανὴ ἀκούγεται ἡ καρδιά σου,
ἀριθμομηχανή.

.....
Οἱ δρόμοι ὄλοι γέμισαν ὄδοστρωτῆρες.
Τί χώρα!

Πῶς ν' ἀκουστεῖ φωνὴ ἐντόμου τώρα;

Θὰ ἤθελα νὰ κλείσω τοῦτο τὸ σύντομο μελέτημά μου γιὰ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Στέφανου Μπολέτση, μιλώντας, κάπως περισσότερο, γιὰ τὰ παιδικὰ του ποιήματα. Εἶναι καμιὰ τριανταριά, διασκορπισμένα ἀνάλογα μὲ τὸ θέμα τους, στὸν τόμο τῆς παιδικῆς ἀνθολογίας τῆς «Δαμασκοῦ» τοῦ 1947. Ἀπὸ ἕναν σχετικὸ πίνακα στὸ τέλος τοῦ βιβλίου μαθαίνουμε πόσα καὶ ποιά ποιήματα ἔγραψε κάθε συνεργάτης τοῦ τόμου. Τὰ παιδικὰ αὐτὰ ποιήματα τοῦ Μπολέτση, σίγουρα εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα πού δημοσιεύτηκαν στὴν ἀνθολογία αὐτή.

Εἶναι ὅλα τρυφερά, πολὺ ψυχολογημένα, δροσερὰ καὶ διεισδυτικά. Κανένα ποίημα δὲν ἠθικολογεῖ ἀβασάνιστα, κανένα δὲν ἔχει ἄμεσους στόχους. Ὅλα εἶναι ἐμπνευσμένα γιατί ἔχουν ἕνα ἀδιόρατο κεντρικὸ πυρήνα, πού δὲ διδάσκει ἐνοχλητικά τὰ παιδιά, ἀλλὰ ὑποβάλλει στὸ μικρὸ ἀναγνώστη, τόσο τεχνικά, τόσο μαεστρικά, τόσο φευγαλέα, ἕνα μικρὸ δίδαγμα. Ἀκριβῶς σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἔγκειται ἡ ἐπιτυχία τῶν παιδικῶν ποιημάτων τοῦ Μπολέτση, καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο πολλὰ ἀπ' αὐτὰ πέρασαν ἀκόμα καὶ στὰ σχολικὰ ἀναγνωστικά. Ἐχω τὴν πληροφορία ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχε ἔτοιμη γιὰ τύπωμα καὶ μιὰ ἄλλη συλλογὴ παιδικῶν ποιημάτων μὲ τὸν τίτλο «Ἀσύνοροι Κόσμοι». Νομίζω ὅτι δὲ θὰ πρέπει ν' ἀργήσουμε πολὺ νὰ τὴ χαροῦμε.

★ ★ ★

Ἐδῶ θὰ τελειώσουμε τὴ σύντομη ἔρευνά μας πάνω στὴν ποίηση τοῦ Στέφανου Μπολέτση. Μιὰ ποίηση τρυφερή, γνήσια, ἀπαλόφωνη, γιομάτη εἰλικρίνεια καὶ ἀλήθεια ψυχῆς. Ὅπως ἀκριβῶς τὸ διατύπωσε ὁ ἴδιος σὲ κάτι στίχους του, στὸ ποίημά του «Καθάρια ἢ Καρδιά μου» ἀπ' τὶς «Θῦρες Αἰώνων»:

Σ' ἕνα μου στίχο,

σὲ δυὸ λόγια μου

νά, ἡ καρδιά μου, νὰ

καθάρια

σὰν κρυστάλλο στὸ φῶς

μαρτυριάτικῃς ἡμέρας.

E. N. ΜΟΣΧΟΣ

ΜΙΚΡΟ ΕΛΕΓΕΙΟ

Στὸν ποιητὴ Στέφανο Μπολέτση

Ἔνοιξεν ἡ αἰώνια θύρα.
Ἔνας λευκοφορεμένος Ἄγγελος, καὶ σὲ περίμενε!
Τώρα θὰ σοῦ δείξει
ἐκείνα ποῦ «ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδεν»,
καὶ γλῶσσ' ἀνθρώπινη
δὲν μπόρεσε ἀκόμα νὰ ὑμνήσει!
Τώρα θὰ νοιώσεις τὴ φωνὴ κοντὰ σου,
ποῦ κάποτ' ἀκούσες στὴ μεγάλη ἔκσταση!...
... «Στέφανε... ἀκούσα τὴ φωνὴ Σου
παιδί μου Στέφανε, γιατί;...
Ἐκείνη ἡ φωνὴ ποῦ τὴν καρδιά μου μάλλαξε.
π' ὅλα ἐντός μου τ' ἄλλαξε!...».
Καὶ θᾶναι μέρα!... Αἰώνια μέρα σήμερα...
Πέρ' ἀπ' τοὺς ἤχους τῶν πραγμάτων...
Μαχαῖρι κοφτερό, γυάλινοι δρόμοι,
καὶ πέρα ὁ θρόνος πύρινος,
Κι' ἡ ἀγκαλιὰ ἡ μεγάλη ἀνοιγμένη!...
Πουλάκι ἐσὺ γλυκόλαλο στὴ γῆ
μιὰ ραψωδία θάχεις φυλαγμένη
στὴ μέσα τσέπη σου, ὅπως πάντοτε
«ἡ ποίηση ἡ μία».
—Κύριε, τὴ φύλαξα γιὰ Σένα τούτην ὥρα,
κι' ἂν δὲν κατάφερα στὴ γῆ νὰ Σὲ ὑμνήσω
ὅπως ταιριάζει στὴ δική Σου δόξα,
ἄνθρωπος, σ' ἓνα διαμέρισμα στὴ Δροσσοπούλου,
ποῖος ν' ἀνεθεῖ σκαλί-σκαλί ἐμπόρεσε
ἀγνάντια στὴ φωτιὰ ποῦ λάμπει!...
—Παιδί μου!... Τίποτ' ἄλλο δὲ θ' ἀκούσεις!...
—Παιδί μου Στέφανε!...
Καὶ μεις, πᾶν' ἀπ' αὐτὸν τὸν τάφο σου
τοῦτο τ' ἀπόγευμα τοῦ Αὐγούστου...
στά μάτια μας νὰ λάμπει τ' ὄραμα
τῆς μακρινῆς πατρίδας,
ποῦ τώρα ἐσὺ πολίτης λευκοφτέρουγος...
Καὶ μᾶς θωρεῖς μὲ τὸ ἐκφραστικό σου βλέμμα,
Ἐσύ, καὶ μᾶς προσμένεις
πρῶτος καὶ πάλι, κι' ἐτοιμάζεις
τὸ λογοτεχνικό μας Βραδυνὸ
πέρ' ἀπ' τὸ ἐφήμερο τοῦ κόσμου!...

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΜΒΥΣΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΣΤΟΧΑΣΤΟΥ

'Αναζητήσεις και προοπτικά

Τὰ θέματα τῆς γυναικείας ψυχολογίας εἶναι καιρία, φλέγοντα, σημαντικά. Ἡ γυναίκα ἐκέρδισε πολλὰ εἰς τὸν αἰῶνα μας, ἀλλὰ καὶ ἔχασε πολλὰ.

Ἡ κυριαρχία τῆς μηχανῆς, ἡ ἀναδιάρθρωσις τῆς κοινωνίας ἐπὶ νέων οἰκονομικῶν ἀντιλήψεων, ἡ ἀμφισβήτησις τῆς αὐθεντίας, ὁ κλονισμὸς τοῦ *pater familias*, ἡ ἀναζήτησις νέων παραγόντων παιδείας, ἡ παραδοχὴ τῆς ἀξίας τοῦ ἀτόμου, ἡ ἀρνησις τῶν πνευματικῶν ἀξιών, ἀποτελοῦν τὰς κυρίας προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνασθθετοῦν τὸ πρόσωπον τῆς κοινωνίας καὶ προσφέρουν ἄλλας δυνατότητας εἰς τὴν γυναίκα.

Ἡ γυναίκα βγαίνει ἀπὸ τὸ σπίτι. Ἡμπορεῖ νὰ σπουδάξῃ, χωρὶς τοῦτο ν' ἀποτελῇ σκάνδαλον. Ἡμπορεῖ νὰ ἐργάζεται, χωρὶς νὰ συναντᾷ τὴν ἀντίδρασιν τῶν γονέων ἢ τῶν οἰκείων τῆς. Ἡμπορεῖ νὰ διεκδικῇ ἡγετικά ἀξιώματα μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τοῦτο νὰ θεωρῆται αὐτονόητον. Τίποτε δὲν εἶναι ἀπηγορευμένον διὰ τὴν γυναίκα. Τὰ ταμπὸν τοῦ ἀνδρὸς ἀπέβησαν σκιάχτρα, πὺ δὲν φοβίζουσι πλέον κανένα. Ἡ γυναίκα ἠμπορεῖ καὶ προχωρεῖ εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν.

Ἄλλ' ἡ διεκδίκησις πολλῶν δικαιωμάτων ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ἡ κοινωνικὴ ἐξίσωσις, ἡ προβολὴ τῆς μέσας εἰς τὴν κοινωνίαν, ἡ δημοσιότης, δὲν ἔλυσαν τὰ προβλήματα τῆς γυναίκας. Εἶναι ἡ γυναίκα πῶς εὐτυχισμένη ἀπὸ ὅ,τι ἦτο ἄλλοτε; Ἐκέρδισε τελικὰ τὴν μάχην τῆς ζωῆς τῆς;

Εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ ἔρχεται νὰ ἀπαντήσῃ τὸ βιβλίον τοῦ κυρίου Ἄ. Ἀσιώτη, Ἡ Γυναίκα καὶ ὁ ψυχικὸς τῆς κόσμος, Ἄθηναι, Ψυχολογία καὶ Ζωή, 1973. Τὸ

βιβλίον εἶναι ἡ δευτέρα ἐκδοσις, μετὰ τὴν πρώτη τοῦ 1953.

Ἐπέρασαν εἴκοσιν ὀλόκληρα χρόνια καὶ δὲν ἔχει ρυτίδες. Ὁ συγγραφεὺς μὲ βιβλιογραφικὴν ἐνημέρωσιν καὶ προσωπικὴν πείραν ἀπὸ τὴν ἀσκησιν τῆς ψυχιατρικῆς ἐπισημαίνει τὰ προβλήματα, ὑπογραμμίζει τὰς δυσκολίας, φωτίζει τὰ ἀφανῆ καὶ ἀγνωστα σημεῖα. Μὲ προσοχὴν προχωρεῖ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν προβλημάτων καὶ μὲ σοφίαν προβαίνει εἰς τὴν λύσιν των.

Τὸ βιβλίον εἶναι ἀξίολογον, ὄχι μόνον διότι ἐξετάζει τὰ προβλήματα τῆς συγχρόνου γυναικός, ἀλλὰ καὶ διότι καθοδηγεῖ. Δὲν ἀφίνει τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν περιοχὴν τῶν διαπιστώσεων, ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ εἰς τὸν τομέα τῶν λύσεων.

Ἡ γυναίκα ἐκέρδισε κοινωνικά, ἀλλ' ἔχασε ψυχολογικά. Παλαιότερα ἦτο δούλη τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ νοικοκυριοῦ. Τώρα ἔγινε σκλάβος τῆς μηχανῆς, τῶν ἐμπίσθων ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς μοντέρνας ζωῆς. Παλεύει μεταξὺ εὐσυνειδησίας καὶ ἀδιαφορίας, μεταξὺ χρέους καὶ ἐγκαταλείψεως τοῦ καθήκοντος. Ἡ ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ παραμελεῖ τὸ σπιτικό τῆς ἢ ἀγωνίζεται νὰ τὰ προφθάσῃ ὅλα καὶ παθαίνει ὑπερκόπωσιν.

Ἡ γυναίκα δὲν ἔλυσε τὸ πρόβλημα τῆς εὐτυχίας τῆς. Πῆγε νὰ μιμηθῇ τὸν ἄνδρα καὶ ἔχασε τὴν φύσιν τῆς. Ἄν εἶναι λανθασμένη ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ γυναίκα πρέπει νὰ ξαναγυρῇ εἰς τὸ σπίτι καὶ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ αὐτὸ ἀποκλειστικῶς, δὲν πᾶνει νὰ ἀποτελῇ λάθος καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι εὐρίσκει τὸν δρόμον τῆς, ἐὰν ἀντιγράφῃ ἢ ἀνταγωνίζεταί τὸν ἄνδρα.

Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὴν ἀνίμα,

δεικνύει πόσον σημαντική και απαραίτητος είναι διά την γυναικείαν ψυχολογίαν και αναλύει τὰς δυνατότητας διαμορφώσεως τῆς γυναικείας ψυχῆς. Χρειαζόμεθα παιδείαν, πού νά δεικνύη τόν δρόμον· και τὸ βιβλίον τὴν δίδει.

Ἡ γυναῖκα εἶναι ἴση εἰς τὰ δικαιώματα μὲ τὸν ἄνδρα. Καὶ τοῦτο δὲν τὸ διεκήρυξε πρῶτος ὁ φεμινισμός, ἀλλὰ πολὺ παλαιότερα ὁ Παῦλος καὶ ἀκόμη παλαιότερα ὁ Πλάτων. Ἄλλ' ἡ ἰσότης δὲν εἶναι ἡ πανάκεια, πού λύνει ὅλα τὰ προβλήματα τῆς γυναικείας ψυχῆς.

Δὲν ἀρκεῖ ἡ διαπίστωσις ὅτι ἡ γυναῖκα βγῆκε εἰς τὴν ζωὴν. Χρειαζέται τώρα νά ἀξιοποιήσῃ και νά μεταμορφώσῃ τὴν ζωὴν. Καὶ θὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο, ἐὰν βιώσῃ τὴν φύσιν τῆς καὶ ἑλθῇ εἰς συνεπαφήν μὲ τὰς πνευματικὰς ἀξίας. Ὁ σύγχρονος πολιτισμός νοσεῖ, διότι τὸ μόνον πού ἐκράτησεν ἀπὸ τὴν γυναικείαν φύσιν εἶναι ἡ ἐπιείκεια, εὐκαίρως, ἀκαίρως.

Καὶ ὅμως ἡ γυναῖκα θὰ ἠμποροῦσε νά προσφέρῃ εἰς τὴν ζωὴν τὴν ὁμορφίαν, τὴν καλωσύνην, τὴν βίωσιν τῆς ἀποστολῆς, τὴν θυσίαν, τὴν αὐταπάρνησιν, τὴν ἔμπνευσιν. Ὁ πολιτισμός μας χρειάζεται γυναῖκας, πού νά ἐμπνέουν. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀγωνισμα βαθείας παιδείας, πού βλέπει, παραδέχεται και ἀξιοποιεῖ ὁλόκληρον τὴν γυναικείαν ψυχὴν.

★ ★ ★

Αἱ «Ἀκτίνες» αὐτὸν τὸν καιρὸν σημειώνουν μίαν μεγάλην ἀπώλειαν· τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου Μπολέτση. Ἦτο ποιητῆς ἀξιόλογος και ἄνθρωπος πνευματικός. Ἐνῶ διέθετε σημαντικὸν ποιητικὸν ἄλγαντον, δὲν ἔκανε θόρυβον γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομά του.

Ἠγάπησε τὸν Κύριόν του και ἠγωνίσθη

διὰ τὴν ὑπόθεσίν Του. Εὐρῆκε τὸ νόημα τοῦ πνεύματος εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐνατένισιν, τὴν μετάνοιαν και τὴν ἀγάπην.

Ὁ στίχος του εἰργάσθη διὰ τὴν ἀλήθειαν. Ὁ ποιητῆς εἶδε τὴν ματαιότητα τῆς χμαιράς. Τὸ ἄρθρον του εἰς τὰς «Ἀκτίνες» διὰ τοὺς χμαιροκνηγοὺς εἶναι ὑποδειγματικὸν και οἱ στίχοι του ἀποκαλυπτικοὶ τῆς πραγματικότητος και τῆς τραγωδίας τοῦ ἀνθρώπου:

«Βαδίζουν στὴν ἀπέραντη τὴ φλεγόμενην ἔρημο τῶν χρόνων·

γυμνοί,
ξυπόλυτοι,
κουφοὶ στοὺς χτύπους τῆς καρδιάς τους.

Σὲ μιὰ πορεία ἀνείπωτον δοκιμασιῶν
και πόνων
σέρνουνε τ'ἀχρηστα πιά ὑπάρχοντά τους:
μιὰ λήκυθο γεμάτη μὲ παλιά —
κεῖνα τὰ πετρωμένα — δάκρυά τους»
(Κυνηγοὶ τῶν χμαιρῶν).

Ἡ μέθεξις τοῦ Μπολέτση μὲ τὴν αἰωνιότητα δὲν τὸν ἠμπόδισε νά ζῆ τὰ προβλήματα τῆς ἐπικαιρότητος. Δὲν λησμονῶ τὴν εἰκόνα τῆς κατοχῆς, πού ἔδωσεν ὁ ποιητῆς:

«Ἐνας Λατῖνος μὲ χαστούκισε.

Τὰ δόντια του γελώντας

μοῦδειξε ἕνας Οὐννος.

Κι ὡς πῆγαινα σκυφτός —

— κακὴ σκιά —

μ' ἀκολουθοῦσε ὁ σπιούνος» (Ραιψωδία).

Σπανίως ἠμπορεῖ νά εὔρη κανεὶς τόσην περιεκτικότητα και τόσην λιτότητα εἰς τόσον ὀλίγας γραμμάς.

Ὁ Μπολέτσης εἶναι ζῶν μεταξὺ μας, διότι ὑπῆρξε πνευματικὸς ἄνθρωπος.

ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

Ἐπιστολαί

Ο ΑΘΑΝΑΤΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ

Ἀξιότιμε κύριε Διευθυντά,

Στὸ τελευταῖο τεύχος, τοῦ Ἰουλίου ἐ.ξ. τοῦ σοβαροῦ Περιοδικοῦ «Ἀκτίνες», δημοσιεύεται ἐπιστολὴ τοῦ κ. Ἰω. Ἰακ. Κουνέλλη, ποῦ διορθώνει τὴν παλιὰ ὀνομασία τοῦ χωριοῦ στὰ Κορέστια Καστοριάς, ὅπου ἔπεσε στὲς 13 (π.ῆ.) Ὀκτωβρίου 1904 ὁ ἥρωας Παῦλος Μ. Μελάς. Τὸ χωριὸ ἐκεῖνο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση στὰ 1912-13 μετωνομάσθηκε «Μελάς», τὸ παλιό του ὄνομα συχνὰ συγγέεται πρὸς τὸ τῆς νοτιώτερης κωμοπόλεως «Σιάτιστας». Ἡ διαφορὰ ὡστόσο δὲν ἔγκειται μόνο στὴν πρώτη συλλαβὴ «Στά» ἀντὶ «Σιά», ἀλλὰ καὶ στὴν κατάληξη, ποῦ εἶναι διαφορετικὴ ἢ κωμόπολις θέβαινα λέγεται «Σιάτι σ τ α», ἀλλὰ τὸ χωριὸ λεγόταν «Στάτι τ σ α», γιατί ἡ ὀνομασία του προερχόταν ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν τοῦ προστάτη τοῦ χωριοῦ Ἀ γ ί ο υ Ε ὐ σ τ α θ ί ο υ, στὸν ὁποῖον εἶναι ἀφιερωμένη ἡ ἐκκλησίαια του.

Σᾶς στέλνω τὴν 6' ἔκδοσις τῆς βιογραφίας, ποῦ ἔγραψε ἡ χήρα τοῦ Παύλου Μελά, θυγατέρα τοῦ Στεφάνου Ν. Δραγούμη (1842-1923) καὶ ἀείμνηστος ἀδελφὴ μου Ναταλία — γεννημένη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1872, ποῦ ἐγκατέλειψε τὴ ζωὴ αὐτὴ τοῦτο τὸ μῆνα σὲ ἡλικία 101 ἐτῶν — ὅπου ἀναφέρονται ὅλες οἱ τραγικὲς περιπέτειες τῶν πέντε ἐνταφιασμῶν τοῦ συζύγου τῆς. Στὲς 22 Ἰουλίου 1950 ἔγινε ἡ τελευταία μετακομιδὴ στὸν ὀριστικὸν τάφο, στὸν πρόναο τοῦ μικροῦ βυζαντινοῦ ναοῦ τῶν Ταξιάρχων, ποῦ σώζεται σ' ἐλάχιστη ἀπόσπασσις ἀπὸ τὴν Μητρόπολη Καστοριάς.

Εἰς τὸ τέλος τῆς τελευταίας ἐκδόσεως στὰ 1963 τῆς βιογραφίας, ὡς πρόεδρος τοῦ ἐκδότη τῆς Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων πρόσθεσα «Ἐπίμετρον», ὅπου ἐξιστοροῦνται σύντομα οἱ καταπληκτικὲς περιπέτειες τῶν λειψάνων

τοῦ Παύλου καὶ περιλαμβάνονται φωτογραφίες τῶν τεσσάρων, ἀπὸ τοὺς πέντε, τάφων. Δὲν ἐφωτογραφήθηκε μόνον ὁ μυστικὸς τέταρτος τάφος τῶν ὁσῶν (ξαναενωμένον μετὰ τριετῆ χωρισμό) τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ὑπόλοιπου σώματος κάτω ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Τράπεζαν τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Καστοριάς, ποῦ ἔγινε στὰ 1907 πρὶν φύγουν ὁ Μητροπολίτης Γερμανὸς Καραθαγγέλης καὶ ὁ Πρωτοσύγκελλος Πλάτων γιὰ τὴν Ἀμάσεια τῆς Μικρασίας, ὅπου τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τοὺς εἶχε μεταθέσει κατ' ἀπαίτησιν τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως καὶ ὅπου ὁ δεῦτερος ἐμαρτύρησε, με ἀπαγχονισμό, κατὰ τὸν ἀ' Παγκόσμιον πόλεμο.

Θὰ παρακαλοῦσα λοιπὸν θερμὰ νὰ δημοσιεύσετε τὸ γράμμα μου τοῦτο στὸ ἐπόμενον τεύχος τῶν «Ἀκτίνων».

Μὲ θερμὲς εὐχαριστίες
καὶ πολλὴν ἐκτίμησιν.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

Υ.Γ. Σᾶς στέλνω ἐπίσης τὸν Τόμο τῆς ἑκατονταετίας τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων (1869-1969) καὶ ἀντίτυπο τῆς πρόσφατης τέταρτης ἐκδόσεως τῶν «Ἱστορικῶν Ἀναμνήσεων» τοῦ πάππου μας Νικολάου Μάρκου Δραγούμη (Πόλη 1809-Ἀθῆναι 1879).

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Νικολάου Μάρκου Δραγούμη, (Πόλη 1809 - Ἀθῆναι 9 Μαρτ. π. ἡ. 1879), ἔκδοσις 4. ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον «Ἑρμῆς», 1973).

Μ' ἐπιμέλειαν Ἀλκή Ἀγγέλου

Α' ΤΟΜΟΣ

Σελ. 6. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ν. Μ. Δραγούμη, 6' υἱοῦ τοῦ Μάρ. Ἀθ. Δραγούμη. 1770 Γενν. 12/23 Δεκ. στὸ Βογατσικὸ Καστοριάς. 11 ἐτῶν, ὀρφανὸς ἀπὸ πατέρα στέλνεται, ἀπὸ τὴ χήρα μητέρα του στὴν Πόλη νὰ σπουδάσῃ. — Ἐκεῖ στὰ 1806 (;) ἐνυμφεύθηκε τῇ Ζωῇ Σοφianoῦ («Δελη-

γιάννη» Λαγκαδίων, Ἀρκαδίας), πού ἀπέθανε στὰς Ἀθήνας τὴν 23 Ὀκτ. π. ἡ., 4 Νοεμ. ν. ἡ. 1846.

1834. 10. Δεκεμβρίου ἐγκατάσταση τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος στὰς Ἀθήνας, πού εἶχαν ἀνακηρυχθῆ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος τὴν 18. Σεπτ. τοῦ ἴδιου ἔτους.

1835 Τοῦ Μάρκου Α. Δρ. μετὰ τὴν σύζυγον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ ἐγκατάσταση στὰς Ἀθήνας σὸ σπῆτι πού ἔκτισε στὴ συνοικία τοῦ Βρυσακίου, κοντὰ στὴν Πύλη τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς. Ὅλη ἡ περιουσία του στὴν Πόλη εἶχε ληλατηθῆ καὶ κατασχεθῆ στὰ 1821, εἶχε ὅμως οἰκονομίες κατατεθειμένες στὸν Πανάγιό Τάφο.

Σελ. ιζ' Ὁ Μᾶρκος Ἀθανασίου Δραγούμης, «φιλικός», ἀπὸ τὰ 1820, διαφεύγει στὰ 1821 στὴν Ὀδησσὸ κι ἀπὸ κεῖ ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία, τὴν Αὐστρία καὶ τὴν Τεργέστη ἔρχεται σὸ Ναύπλιο. Στὰ 1826-27 μετέχει ὡς πληρεξούσιος τῆς Μακεδονίας στὸς Ἐθνοσυνελεύσεις Ἑρμιόνης καὶ Τροιζήνος· διορίζεται δικαστὴς ἐπὶ τῶν ἐκκλητῶν (=ἐφέτης). Ποτὲ δὲν ἐπιδίωξεν ἢ δέχθηκε νὰ πολιτευθῆ.

Σελ. ιζ' (Συμπλήρωση ὑπόσημειώσεως ἀρ. Β). Τὰ «Σρατιωτικὰ Ἐνθυμήματα» τοῦ Ν. Κ. Κασομούλη (Κοζάνη 1795-Στυλῖδα 1872), καταγωγῆς ἀπὸ τὸ Πισοδῆρι, (3 μεγάλοι τόμοι) τυπώθηκαν στὰς Ἀθήνας μ' ἔξοδα τῆς Παγκείου Ἐπιτροπῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν κατὰ τὰ ἔτη 1939-41 μ' ἐπιμέλεια τοῦ κατόχου των Γιάννη Βλαχογιάννη καὶ μ' ἐποπτεία Φιλίππου Στ. Δραγούμη, ἰσοβίου ἰδιωτικοῦ μέλους τῆς Παγκείου Ἐπιτροπῆς, πού μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση κατέθεσε τὰ χειρόγραφα τοῦ Ν. Κασομούλη πρὸς φύλαξιν σὸ Μουσεῖο Μπενάκη. Ἡ ἰδιόγραφος διαθήκη τοῦ Ν. Κ. Κασομούλη, πού εἶχε δημοσιευθῆ στὰ 1959 ἀπὸ τὸν Ν. Π. Δελιαλῆν, διευθυντὴ τῆς δημοτικῆς βιβλιοθήκης Κοζάνης, εἰς τὸ Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας Ἑλλάδος 1960, ἀναδημοσιεύθηκε ἀπὸ τὴν Πάγκειον στὰ 1961 μ' ἐπιμέλεια τοῦ Ἰσ. ἰδ. μέλους Φιλίππου Στ. Δραγούμη σ' ἰδιαίτερο τεύχος μ' εἰκόνες.

Σελ. λγ' Ὑπόσημ. 2. Ὁ Φ. Στ. Δρ. εἶπε

γιὰ τὸν πάππο του, πὼς δὲν ὠμιλοῦσε τὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα, ἀλλὰ μποροῦσε νὰ τὴ διαβάξῃ καὶ τὴν ἐννοοῦσε, βοηθούμενος κι ἀπὸ τὲς δύο θυγατέρες του Ζωὴν (1843-1894) καὶ Μαρίκαν (1846-1941) πού τὴν εἶχαν διδαχθῆ.

Σελ. 48 Ὁ ἀναφερόμενος ἀπὸ τὸν Ν. Μ. Δρ. «στρατηγός» πού «ἴσως καὶ ἠὺτοκτόνησε διὰ τοῦτο» ἦτον ὁ Ἀνδρέας Λόντος (Αἴγιον 1789-Ἀθῆναι 1846) καὶ ἀνάδοχος τοῦ Στεφάνου Ν. Δρ.

Σελ. 25, 27 Ὁ Στέφανος Κανέλλος (1792-1823), Κωνσταντινουπολίτης λόγιος, ἦτον ἀνεπιός τῆς συζύγου τοῦ Μάρκου Ἀθανασίου Δραγούμη καὶ ἐθελοντῆς διδάσκαλος πῶν υἱῶν τούτου, Ἰωάννου καὶ Νικολάου· εἶχε σπουδάσει ἰατρικὴ σὸ ἐξωτερικόν. Ἀπέθανε ἀπὸ πανώλη στὴν Κρήτη, ὅπου εἶχε συνοδεύσει τὸν ἀρμοστή τῆς νήσου Ἐμμανουὴλ Τομπάζην, ναύαρχον.

Σελ. 28 Ἀναφέρεται ὁ Μ. Α. Δ. μεταξὺ τῶν «πεπαιδευμένων».

Σελ. 126 Ἀναφέρεται ὁ Μ. Α. Δ. μεταξὺ τῶν λογιζομένων ὡς «νομοθεστάτων», μολοντί δὲν εἶχε σπουδάσει τὴν νομικὴν ἐπιστήμην.

Σελ. 217 Τὸ ὄνομα Λάγεις ἀποτελεῖ κακὴν προφορὰν τοῦ ὀνόματος Λάδωνς, Edmund Lyons (1790-1858).

Σελ. 257 Στὴν εἰκονογράφησιν νὰ προστεθῆ ὅτι ἡ μικρογραφία εἶναι ἔργο τοῦ ἀρίστου ζωγράφου Ν. Α. Φωτεινοῦ (1832).

Β' ΤΟΜΟΣ

Σελ. 61 Ὁ Νικόλαος Μάρκου Δραγούμης «μειράκιον» μετὰ τὸν πατέρα του ἐπήγε στὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀκτῆμονος, εἰς τὴν νῆσον Ἀντιγόνην τῆς Προποντίδος, ὅπου «συνῆλθον μακρὰν τῶν κρατούντων» προύχοντες τῆς Πελοποννήσου πρὸς προετοιμασίαν τῆς ἐπαναστάσεως.

Σελ. 145, 146 Ἰωάννης Μάρκου Δραγούμης, μεγαλύτερος ἀδελφός τοῦ Νικολάου.

Σελ. 247 Δραγουμαῖοι Ἰωάν. Μ. Δ. (Πόλη 1807-Ἀθῆναι 1872), Μᾶρκος Ἀθ. Δ. (Βογατσικὸ 1770-Ἀθῆναι 1855), Στέφανος Ν. Δρ. (Ἀθῆναι 1842-Κηφισιά 1923) δικαστι-

κός, ύπουργός έξωτερικῶν κ.λ.π. ἐπὶ Χαριλάου Σπ. Τρικούπη, πρωθυπουργός (1910), πρόεδρος τῆς Μεγ. Ἐπιτροπῆς Ἀναθεώρησης τοῦ Συντάγματος (1911) Γεν. Διοικητῆς Κρήτης (1912-13), Μακεδονίας 1913 κ.λ.π.

★

Η ΤΥΧΗ

(Ἀπὸ τίς τελευταῖες συζητήσεις γύρω ἀπὸ τὴν «τύχη καὶ τὴν ἀνάγκη»).

Ἔνας ἐργάτης ἐργάζεται σὲ μιὰ σκαλωσιά. Τὸ σφυρὶ τοῦ φεύγει ἀπ' τὸ χέρι, πέφτει πρὸς τὰ κάτω, κτυπᾷ στὸ κεφάλι ἕναν διαθᾶτη καὶ τὸν σκοτώνει. Ποιὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς συμπτώσεως αὐτῆς; Ἡ ἐρώτηση δὲν ἔχει νόημα γιατί μεταξύ ὄλων τῶν χρονικῶν στιγμῶν κατὰ τίς ὁποῖες μποροῦσε νὰ πέση τὸ σφυρὶ τοῦ ἐργάτη, περιλαμβάναται κι' ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποία περνοῦσε ὁ διαθᾶτης ἀπὸ κάτω. Καὶ ἀντίστροφα μεταξύ ὄλων τῶν χρονικῶν στιγμῶν κατὰ τίς ὁποῖες μποροῦσε νὰ περάση ὁ διαθᾶτης ἀπ' τὸ δρόμο, περιλαμβάναται κι' ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία ἔπεσε τὸ σφυρὶ ἀπ' τὸν ἐργάτη. Σ' αὐτὸ τὸ παράδειγμα ὁ Jacques Monod στηρίζεται τὸν ὄρισμό τῆς τύχης: εἶναι ἡ σύμπτωσης ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν τομῆ δύο αἰτιατικῶν ἀλληλουχιῶν τελείως ἀνεξαρτητῶν μεταξύ τους. (J. Monod, *Le Hasard et la nécessité*, ἑλληνικὴ μετάφραση Ν. Παπαδοπούλου — Γ. Λογαρά, ἐκδόσεις Ράππα).

Ἐμεῖς ὅμως μποροῦμε νὰ ρωτήσουμε κάτι ἄλλο: Ἡ διάταξι τῶν γεγονότων ποὺ ἀναφέρεται στὸ παράδειγμα ἀποκλείει τὴ δυνατότητα νὰ ἐκτύπησε «ἐκ προθέσεως» ὁ ἐργάτης τὸν διαθᾶτη; Δὲν θὰ ἐξετάση καθόλου ὁ ἀνακριτῆς καὶ αὐτὸ τὸ ἐνδεχόμενο; Ἡ ἀπάντησι εἶναι: θὰ τὸ ἐξετάση γιατί δὲν μπορεῖ α priori ν' ἀποκλεισθῆ καὶ ἡ πρόθεσι. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο λοιπὸν καὶ ἡ ἐμφάνισι τῆς δυνατότητας νὰ εἶναι τυχαία ὠρισμένα φαινόμενα στὴ φύσι δὲν μπορεῖ λογικὰ ν' ἀποκλείση τὴν ὑπαρξι σχεδίου.

Ὁ ἀνιμισμός.

Τὶ εἶναι τὸ πνεῦμα; Εἶναι αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο ἔχουμε τὴν πιὸ ἄμεση ἀντίληψι. Εἶ-

ναι ὑποχρεωτικὸ νὰ εἶναι τὸ δικό μας πνεῦμα τὸ μοναδικὸ μέσα στὸ σύμπαν; Γιὰ ποιὸ λόγο; Τὸ ὅτι οἱ σοβιετικοὶ κοσμοναῦτες δὲν εἶδαν πουθενὰ τὸν Θεό, δὲν εἶναι λόγος ἀρκετὸς γιὰ νὰ μᾶς ἀπαγορεύση νὰ Τὸν πιστεύουμε. Ἡ «γενικὴ περίπτωσι» εἶναι νὰ ὑπάρχη πνεῦμα καὶ ἄλλοῦ ἐκτὸς ἀπὸ μέσα μας, τὸ νὰ ἔχουμε μείς τὸ μονοπώλιο θὰ ἦταν μιὰ «ὀριακὴ περίπτωσι». Ὁ ἀνιμισμὸς εἶναι λογικὰ θεμιτός.

Ἡ πίστις.

Πῶς γεννιέται στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἡ πίστις; Ἡ σωστὴ ἀπάντησι εἶναι: Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσι (ἢ τὴν ἀκρόασι) τῶν λόγων τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὁ Θεὸς δὲν ἀνακαλύφθηκε οὔτε μὲ τὸ τηλεσκόπιον, οὔτε μὲ τὸ μικροσκόπιον. Ἡ πίστις εἶναι τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα τῶν ζυμώσεων ποὺ προκαλεῖ στὴν ψυχὴ μας ἡ ἀφομοίωσι τῶν ἐννοιῶν τῆς Γραφῆς. Οἱ φυσικὲς ἐπιστῆμες, ὅσο μποροῦν ν' ἀποδείξουν ὅτι εἶναι ἀληθινὸ τὸ περιεχόμενο τῆς πίστεώς μας, ἄλλο τόσο μποροῦν ν' ἀποδείξουν καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀληθινὸ. Καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ εἶπαμε πάρα πάνω αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ δεδομένα ποὺ ἀναφέρει ὁ Monod στὸ βιβλίον του.

Τόσα καὶ τόσα θετικὰ στοιχεῖα.

Μελετῶντας τὸ πάρα πάνω βιβλίον θρίσκομε πολλὰ ἐνδιαφέροντα σημεῖα ποὺ δείχνουν ὅτι γιὰ νὰ εἶναι ἄπιστος κανεὶς πρέπει νὰ τὸ θέλη πολὺ, πάρα πολὺ.

Ἰσχύει πάντα ἡ ἀρχὴ *omne onum ex ono*. Ἡ ἐπιστῆμη ἀγνοεῖ πῶς προήλθαν οἱ ζωντανοὶ ὀργανισμοὶ ἀπ' τὴν ἀνόργανο ὕλη καὶ πιστεύει ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτὸ συνέθῆ μιὰ μόνο φορὰ καὶ μὲ πιθανότητα μηδέν!

Πολὺ ἀργότερα μὲ μηδενικὴ ἐπίσης πιθανότητα παρουσιάσθηκε ἡ μετάλλαξι ποὺ ἔδωσε στὸν ἄνθρωπο τὸν ἑναρθρο λόγο. Μετὰ ἀπὸ μιὰ καταπληκτικὴ εὐνοια τῆς τύχης καὶ δεύτερη.

Δὲν ὑπάρχει καμμιά γλῶσσα πρωτόγονη. Κι' ἀπὸ αὐτὸ ὁ σ. δὲν διδάσκεται τίποτε.

Ἡ θρησκευτικότης εἶναι γραμμὴν στὸ γενετικὸ κώδικα τοῦ ἀνθρώπου. Τότε ὅμως «μάτην φυλάσσεις τὸν τάφον κουστωδία».

Δέν μπορεί νά καταργηθῆ ἡ διαρχία (πνεύματος-ύλης).

Καί πολλά ἄλλα τέτοια. Δέν χρειάζεται ὅμως νά μακρηγορήσω. Ἀφορμή γιά τή διατύπωση τῶν σκέψεων αὐτῶν εἶναι οἱ πνευματικές ἀνησυχίες πού προκάλεσε τὸ βιβλίο αὐτό, στοὺς νέους ἰδίως, πού καθρεφτίζονται στὴν ἐπανειλημμένη μεία τοῦ Μοποῦ στὰ τελευταῖα τεύχη τῶν «Ἀκτίνων». Ὅχι μόνον ὁ δρόμος τῆς πίστεως εἶναι πάντα ἀνοικτός, ἀλλὰ θά συνιστοῦσα στοὺς νέους νά διαβάσουν τὴ μοριακὴ θεωρία τοῦ κώδικα γιά νά συμπεράνουν: «ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου Κύριε. Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας».

Θ. Β. ΚΕΤΣΕΑΣ

★

ΔΗΜΟΣΙΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

Κύριε Διευθυντά,

Μετὰ τὸ ὄντως ἀξιόλογον ἔργον τοῦ καθηγητοῦ καὶ τ. Γεν. Διευθυντοῦ τοῦ Ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἀθηνῶν κ. Διον. Κ. Μαγκλιθέρα, «Ἐγχειρίδιο Δημοσίων Σχέσεων», Ἀθῆναι 1971, μία νέα μελέτη ἦλθεν εἰς φῶς, ἐκδόσεως τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ΕΒΕΑ, «Κοινωνιολογικὴ Θεώρησις τῶν Δημοσίων Σχέσεων», Ἀθῆναι 1973.

Εἴτε εἶναι κανεὶς εἰδικὸς εἴτε ἀπλοῦς κοινωνιολόγος, διαθλέπει εἰς τὴν μελέτην ταύτην νέαν καὶ μοντέρναν τομὴν πού κάνει ὁ κ. Δ. Μαγκλιθέρας, διὰ τὴν σύνδεσιν τῶν Δημοσίων Σχέσεων μὲ τὰς κοινωνικὰς ἐπιστήμας. Ἐρευνα δύσκολος καὶ προσπάθεια κοπιώδης, διότι συνδέεται ἡ θεωρία τῶν σχέσεων μὲ τὴν τέχνην τῆς ζωῆς. Ἐνταῦθα προωθεῖται κατ' ὠραῖον τρόπον τὸ θέμα τῶν «διαδικασιῶν» ὡς ἄσκηση τεχνικῆς «ἐναντι πλευρῶν τῆς ὅλης ζωῆς καὶ ἰδιαίτερος ἐνὸς ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ, πού τίθεται ὡς σκοπὸς τῶν Δημοσίων Σχέσεων», «ἡ καλὴ φήμη, ἡ καλὴ εἰκὼν, τὸ κλίμα τῆς ἐμπιστοσύνης, τῆς συνεργασίας κλ.π.». Αἱ Δημόσιαι Σχέσεις πράγματι ἔχουν ὡς ἀντικείμενον τὴν σύνδεσιν τοῦ ἀτόμου ἐναντι τοῦ συνόλου. Πο-

«**AKTINES**». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός.

Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθῆναι (124), Τηλ. 3235-023.

Ἐκδότης καὶ Διευθυντὴς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Γατριδῆς, Παρθενώνος 26, Ἀθῆναι (402).

Συντάσσει ἐπιμελεῖα τοῦ Ἰνστιτούτου Ψυχολογίας & Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Σταματοπούλος, Ἰπποκράτους 189, Ἀθῆναι (708). Τιμὴ τεύχους δεχ. 7.

Ἐτησίᾳ συνδρομῆ, ἔσωτερικοῦ δρ. 70, ἔξωτερικοῦ δολλ. 5. Τόπος ἐκδόσεως: Ἀθῆναι, Ὀκτώβριος 1973. Ἡ διευθύνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νά μὴ δημοσιεύῃ ἢ νά συντέμῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα, δημοσιεύόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν θά δημοσιεύονται.

λύ ὀρθῶς ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει ὅτι «ἰδιοτυπίαν τῶν Δημοσίων Σχέσεων ὡς ἐπιστήμης ἀποτελεῖ τὸ ὅτι ἐνδιαφέρονται διὰ τὸ ἴδιον ἄτομον ἀπὸ διαφόρων πλευρῶν: λ.χ. ὡς πολίτην, ὡς καταναλωτήν, ὡς παραγωγὸν προϊόντων, ὡς δέκτην μηνυμάτων μαζικῆς ἐπικοινωνίας, ὡς ψυχουσυνισθηματικὴν προσωπικότητα». Ὁ ἀναγνώστης διαθάζοντας εὐχάριστα τὴν ὅλην ὕλην σταματᾷ ἰδιαίτερος εἰς ὠρισμένα κεφάλαια. Σημειῶν ὡς ἰδιαίτερος ἄξια λόγου τὰ κάτωθι: 1) Θεωρητικὴ ποιοτέτης τῶν Δημοσίων Σχέσεων. 2) Ὁ ἄνθρωπος ὡς στόχος τῆς Διοικητικῆς, 3) Ἡ ἀποστολὴ τῶν Δημοσίων Σχέσεων. 4) Ἡ ἰσχύς τῆς κοινῆς γνώμης. 5) Ἐννοια καὶ διαδικασία τῆς ἐπικοινωνίας. 6) Ἐπικοινωνία καὶ Δημόσιαι Σχέσεις καὶ 7) Ἀποτελέσματα ἐντὸς τοῦ Ὄργανισμοῦ.

Πρὸς τοῦτοις φρονῶ ὅτι ὁ κ. Δ. Μαγκλιθέρας προσέφερεν εἰς τοὺς Ὄργανισμοὺς καὶ Ἐπιχειρήσεις πολύτιμον βοήθημα, ἀξιόλογον καὶ διαφωτιστικὴν μελέτην διὰ τὴν τῆς ἐπικοινωνίας συνεργασίαν.

Μεθ' ὑπολήψεως

ΠΑΝ. Ι. ΣΑΜΑΡΤΖΗΣ

AKTINES ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1973